

פסחים פרק שלישי ואלו עוברין
 [שמות יב, טו] שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונקרתה
 הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי
 [שמות יב, כ] כל מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות
 [שמות יב, יט] שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר
 ובאזרח הארץ
 [דברים טז, ג] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען
 תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך

(פסחים מב, א)

משנה:

ואלו עוברין בפסח (עליהן בבל יראה ובבל ימצא) [ועיין תוספות: שאינו עובר בבל יראה
 ובל ימצא אלא מעבירים מהשולחן]: כותח הבבלי, ושכר המדי, וחומץ האדומי,
 וזיתום המצרי, וזומן של צבעים, ועמילן של טבחים, וקולן של
 סופרים; (וכולו מפרש להו בגמרא: זיתום וזומן וקולן ועמילן);
 רבי אליעזר אומר: אף תכשיטי נשים (בגמרא מפרש):
 זה הכלל: כל שהוא ממין דגן (חמשה מינין: חיטין, ושעורין, וכוסמין, ושכולת
 שועל, ושיפון) - הרי זה עובר בפסח,
 הרי אלו באזהרה, ואין בהן משום כרת (אם אכלן, אבל לאו - יש באכילתן; ובגמרא
 יליף לה כולה).

גמרא:

תנו רבנן: 'שלשה דברים נאמרים בכותח הבבלי: מטמטם את הלב,
 ומסמא את העינים, ומכחיש את הגוף:
 מטמטם (לשון סתימה) את הלב משום נסיוכי דחלבא (מישג"א [מי החלב שנשאר
 מעשיית הגבינה]);
 ומסמא את העינים משום מילחא (מלח סדומית יש שמסמא את העינים כשנוגע במלח וחוזר
 ונוגע בעין);
 ומכחיש את הגוף משום קומניתא דאומא (עיפושא: פת שמתעפש לאחר זמן בתוך
 הכותח);

תנו רבנן: 'שלשה דברים מרבין הזבל וכופפין את הקומה (כלומר:
 מתישין כוחו) ונוטלין אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, אלו הן:
 פת קיבר, ושכר חדש, וירק חי' (כגון כרישין ובצלים וחזרין כשאוכל מהן הרבה תמיד).

תנו רבנן: 'שלשה דברים ממעטין את הזבל וזוקפין את הקומה
 ומאירין את העינים, אלו הן: פת נקייה, כשר שמן, ויין ישן'.
 'פת נקייה' -

(פסחים מב, ב)

דסמידא (סולת);

'כשר שמן' - דצפירתא (עז) דלא אפתח (שלא ילדה);
 'יין ישן' - עתיק עתיקי (ישן של שלש שנים);
 כל מילי דמעלי להאי (לחולי זה) - קשה להאי (המועיל ללב קשה לעינים, או לאחד
 מתחלואי שאר האברים), ודקשה להאי מעלי להאי, כר מזנגבילא דטיבא
 (זינזיבר"א), ופילפלי אריכתא, ופת נקייה, וכשר שמן ויין ישן,
 דמעלי לכולי גופיה.

שכר המדי (לפי שבאותן הימים אין נוהגין לעשות שכר אלא מתמרים, ובמדי עושין שכר ממי שעורין
 כעין אותן שלנו - קרי ליה 'שכר המדי');
 דרמו ביה מי שערי (שמטילין לתוכו מי שעורין, כגון שכר שלנו, ועושין אותו במדי).

וחומץ האדומי:

דשדו ביה שערי (ביין נותנין שעורין שלמים כדי להחמיצו, לפי שיינם טוב ואינו בא לידי חימוץ עד
 שנותנין לתוכו שעורין).

אמר רבי [נחמן ברא] יצחק [במגילה ו, א - מובאת הדרשה על הפסוק
 ביחזקאל בשם רבי יצחק]: בתחלה (כשבית המקדש קיים) כשהיו מביאין נסכים
 מיהודה - (ובזכות הנסכים היה טעם בינם) לא היה יינם של יהודה מחמיץ עד

שנותנין לתוכן שעורין, והיו קורין אותו 'חומץ' סתם; ועכשיו - אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין וקורין אותו 'חומץ האדומי', לקיים מה שנאמר: (יחזקאל כו,ב) [בן אדם יען אֲשֶׁר אֶמְרָה צַר עַל יְרוּשָׁלַם הָאֵחַ נִשְׁבְּרָה וְלָתוֹת הָעַמִּים נִסְבָּה אֲלֵי אֶמְלָאָה הַחֲרָבָה: (רישא דקרא יען אֲשֶׁר אֶמְרָה צַר עַל יְרוּשָׁלַם הָאֵחַ אֲתַמְלֵא מִן חוֹרְבָנָה שֶׁל יְרוּשָׁלַם; וצור - מאדום היא) אם מלאה זו - חרבה זו, ואם מלאה זו - חרבה זו.

רב נחמן בר יצחק אמר: מהכא: (בראשית כה,כג) [ויאמר ה' לה שְׁנֵי גֵיִם בְּבִטְנְךָ וְשְׁנֵי לְאָמִים מִמֶּנִּי יִפְרְדוּ] וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאָמֵץ [וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר] (כשעשו גבור - יעקב חלש: אין מלכות שניהם מתקיים יחד).

תניא: 'אמר רבי יהודה: ביהודה, בראשונה הלוקח חומץ מעם הארץ אינו צריך לעשר, מפני שחזקה אינו בא אלא מן התמד (בופי"ט; לפי שהיין היה טוב ואינו מחמיץ, וסתם חומץ שלהם - מן תמד היה בא), ועכשיו (בטל טעם היין וממהר להחמיץ): הלוקח חומץ מעם הארץ צריך לעשר, שחזקתו אינו בא אלא מן היין.'

וסבר רבי יהודה תמד לאו בר עשורי הוא? והא תנן [מעשרות פ"ה מ"ו]: 'המתמד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו - פטור' (מלעשר, שהרי אין כאן אלא מים: שלא מצא אלא כדי מדתו; ואף על גב דחזותיה וטעמא חמרא - קיוהא דפירא בעלמא הוא דעייל ביה), ורבי יהודה מחייב (דאזיל בתר חזותא וטעמא) ?

הכי קאמר (מתניתא קמייתא): לא נחשדו עמי הארץ על התמד (לא נחשדו עמי הארץ מלעשר את התמד, לפי שאינו חשוב בעיניהם, לפיכך הלוקחו ממנו פטור מן הדמאי). אי בעית אימא נחשדו, ולא קשיא: הא בדרווקא הא בדפורצני (ורבי יהודה במתניתא קמייתא טעמיה משום דפטור אפילו ממעשר ודאי, ובתמד דפורצני קאמר: שנותנין מים בחרצנין והוא מחמיץ ומרתיח לאחר זמן כיון התוסס, והיינו תמד, ולית ביה אלא קיוהא דפירא; והא דקתני 'דבי יהודה מחייב' - בדרווקא: שנותנין בשמרים מים, והוא נמי תמד; בההוא מחייב רבי יהודה אף על גב דלא מצא אלא כדי מדתו, לפי שהיין של שמרים מעורב בו, ומן המים נשאר בשמרים).

וזיתום המצרי:

מאי 'זיתום המצרי' ?

תנא רב יוסף: תלתא שערי תלתא קורטמי (מוריק"א קרו"ג [כרכום]) ותלתא מלחא;

רב פפא מפיק 'שערי' ומעייל 'חיתי', וסימניך (שלא תטעה מאן אמר חיתי ומאן אמר שערי): סיסני (סמ"ך סמ"ך: רב יוסף שיש סמ"ך בשמו אמר שערי; לישנא אחרנא וסימניך 'סיסני': כלי ששמו כן, כדאמרינן (בבא מציעא דף סז,ב) 'ואי אגבינהו בסיסני קנה'; ושם כלי זה יהא סימן לגירסא זו: דרב יוסף אמר שערי: שני סמכין יחד); תרו להו (שורין אותן יחד), וקלו להו, וטחני להו, ושתו להו מדיכחא ועד עצרתא (מפסח ועד עצרת); דקמיט (עצור מנקביו) - מרפי ליה (משלשלו), ודרפי - מקמיט ליה (למי שיש לו שילשול מעצרו); לחולה ולאשה עוכרה סכנתא (שמשלשל יותר מדאי).

וזומן של צבעים:

הכא תרגימו: מיא דחיורי (מי טובין) דצבעי בהו לבא (סרכ"א [צריך לומר 'לכא' - עור אדום]).

ועמילן של טבחים:

פת תבואה שלא הביאה שלישי, שמניחה על פי קדירה ושואבת הוזהמא.

וקולן של סופרים:

הכא תרגומא פרוורא דאושכפי (גלו"ד, והרצענים מדבקין בו את העור כשמתחלק לשתיים, או מדבקין שתי עורות יחד לעשותן עבה, ודרכן לתת בה קמח של שיפון; ולקמיה מפרש מאי 'של סופרים'); רב שימי מחוזנאה אמר: זה טיפולן של בנות עשירים (שהיא של סולת), שמשיירות אותו לבנות עניים (משירות משירותן לבנות סופרים: מלמדי תינוקות, שהן עניים, ומטיפולן של בנות עניים לא מצי למימר דעניות אין להן סולת אלא סיד; 'טיפול' לשון מטפל ומדביק אותו דבר, או סיד או סולת, על בשרן להשיר השער).

איני! והא תנא רבי חייא (ויהיב סימנא בהני דמתניתין, ואמר): 'ארכעה מיני מדינה ושלשה מיני אומנות' (ארבע מיני מדינה [שם אוכל עם שם לואי שאול משם מדינה: בבבלי, מצרים, מדי, אדום] שנינו בהם הצריכין לכל אדם, בין אומן בין לא אומן, שהרי למאכל או לרפואה עשויין: כותח, שכר, וחומץ, וזיתום; אבל זומן אינו ראוי אלא לצבעים, וקולן של סופרים ועמילן של נחתומין -

נייר עשוי מעשבים על ידי דבק שקורין גלוד', ואי אמרת 'טיפולן של בנות עשירים' - מאי מיני אומנות איכא?
ואלא מאי, פרורא דאושכפי? אמאי קרי ליה האי 'קולן של סופרים'? 'קולן של רצענין' מיבעיא ליה!
אמר רב אושעיא: לעולם פרורא דאושכפי, ומאי קרי ליה 'קולן של סופרים'? - דסופרים נמי מדבקין בהו ניירותיהן.

רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים:
תכשיטי נשים? סלקא דעתך (תכשיטי נשים) הוא כחל ושרק ובשמים שתולות בצואריהן להדיח - ומאי חמץ איכא? אלא אימא אף טיפולי נשים, דאמר רב יהודה אמר רב: בנות ישראל

(פסחים מג, א)
שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים (שיש להן שערות כאילו הגיעו לפרקן והן לא הגיעו לכלל שנים ובושות על כך), בנות עניים טופלות אותן בסיד, בנות עשירים טופלות אותן בסולת (ומשיר את השער), בנות מלכים - בשמן המור שניאמר (אסתר ב, יב) [ונבהיג' תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן מלאו ימי מרוקיהן] ששה חדשים בשמן המור [וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים].

מאי 'שמן המור'?
רב הונא בר ירמיה אומר: סטכת (לא איתפרש [שמן אפרסמון ביוונית]);
רב ירמיה בר אבא אמר: שמן זית שלא הביא שלישי.
תניא (במנחות תנן אנפקינן לא יביא, ומפרש רבי יהודה): 'רבי יהודה אומר: אנפיקנין = שמן זית שלא הביא שלישי, ולמה סכין אותו? - מפני שמשיר את השיער ומעדן את הבשר' (אשקליד"א).

זה הכלל: כל שהוא ממין דגן [הרי זה עובר בפסח]:
תניא: 'אמר רבי יהושע: וכי מאחר ששנינו 'כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח', למה מנו חכמים את אלו? - כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן (שיהא בקי בהן: שידע ממה הן עושין אותן, שיהא נזהר בהן: כשיביאו לו כותח - ידע שיש חלב, ויש שם חמץ אם פסח הוא)'.
כי הא: דההוא בר מערבא איקלע לבבל, הוה בישראל בהדיה, אמר להו: קריבו לי מתכילתא (שום לפתן לפת בו את הפת)!
שמע דקאמרי "קריבו ליה כותח", כיון דשמע (שקראו שמו) 'כותח' - פירש (שבקי היה וידע שיש שם חלב).

הרי אלו באזהרה [ואין בהן משום כרת]:
מאן תנא (דמתניתין, דאית ליה) דחמץ דגן גמור על ידי תערובות (שנתערב במין אחר ואינו בעין: שנימוח), ונוקשה (אי נמי חמץ נוקשה = רע) בעיניה - (מזקרינן על אכילתו) בלאו (דקתני מתניתין: כותח הבבלי ושכר המדי = חמץ דגן גמור, אלא שנתערב בדבר אחר, ותכשיטי נשים - בעיניה הוא, אבל נוקשה הוא: דאינו ראוי לאכילה, וקתני באזהרה: דעובר עליהן בלאו)?
אמר רב יהודה אמר רב: רבי מאיר היא, דתניא: 'שיאור' (שלא נתחמץ כל צורכו) 'ישרף', ונותנו לכלבו, והאוכלו - בארבעים'.
הא - גופא קשיא: אמרת 'שיאור ישרף', אלמא אסור בהנאה, והדר תני 'נותנו לפני כלבו' אלמא מותר בהנאה!
(שיאור פליגי במתניתין [פ"ג מ"ה, להלן מחב, ובברייתא שם פורש]: רבי מאיר קרי 'שיאור' = את שהכסיפו פניו, וקנה תחלת חימוצו, ולרבי יהודה הוי 'שיאור' - שהתחיל ליסדק כבר סדקין דקין כקרני חגבים, אחד לכאן ואחד לכאן, אבל שהכסיפו פניו לרבי יהודה - מצה היא; ולרבי מאיר קרני חגבים - חמץ גמור הוא, והכא) הכי קאמר:

'שיאור ישרף' (דאסור בהנאה = שיאור) דרבי מאיר (הכסיפו פניו) -
(ישרף) לרבי מאיר, (ושיאור) דרבי יהודה - (ישרף) לרבי יהודה;
(וסיפא, דקתני) 'נותנו לפני כלבו' - דרבי מאיר לרבי יהודה
(אליבא דרבי יהודה קאמר ליה, ואשיאור דרבי מאיר קאי),
'והאוכלו בארבעים' - אתאן לרבי מאיר (כלומר: לרבי מאיר, האוכלו
לשיאור זה שרבי יהודה מתיר בהנאה) - סופג את הארבעים);

שמעינן ליה לרבי מאיר נוקשה בעיניה בלאו, וכל שכן חמץ דגן גמור על ידי תערובת (אלמא שמעינן ליה לרבי מאיר דאית ליה חדא מהני תרתי: דמתניתין דקאמר נוקשה בעיניה בלאו, כגון שיאור - דנוקשה הוא: דאינו ראוי לאכילה הואיל והחמיץ קצת, ולא גמור

ולהחמיץ עיסות אחרות כשאר נמי לא חזי, וקאמר בלאו, וכל שכן חמץ גמור על ידי תערובת - דקסבר רב יהודה על ידי תערובת חמיר מנוקשה בעין, והאי לאו דנוקשה - נפקא ליה מכל מחמץ לא תאכלו (שמות יב, כ); כל רבויא הוא, כדלקמן).

רב נחמן אמר: רבי אליעזר היא, דתניא: 'על חמץ דגן גמור ענוש כרת, על עירובו בלאו' (מכל מחמץ לא תאכלו) [שמות יב, כ], כדלקמן - דברי רבי אליעזר; וחכמים אומרים: 'על חמץ דגן גמור ענוש כרת, על עירובו בלא כלום', ושמעינן ליה לרבי אליעזר דאמר חמץ דגן גמור על ידי תערובת בלאו, וכל שכן נוקשה בעיניה. (רב נחמן סבירא ליה נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור על ידי תערובת; וילכן נוקשה בלאו, אך לא בכרת) ורב נחמן, מאי טעמא לא אמר כרב יהודה (דמוקי מתניתין כרבי מאיר)? אמר לך: דילמא עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא נוקשה בעיניה, אבל חמץ דגן גמור על ידי תערובת - לא [אין אפילו לאו]. ורב יהודה, מאי טעמא לא אמר כרב נחמן?

אמר לך: עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובת, אבל נוקשה בעיניה - לא אמר [אלא אין אפילו לאו]. תניא כוותיה דרב יהודה (דאמר חמץ גמור בתערובת חמור): 'כל מחמץ לא תאכלו' [כל מושבתיכם תאכלו מצות] - לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצוי; יכול יהא ענוש כרת? תלמוד לומר: (שמות יב, טו) [שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם] כי כל אכל חמץ ונקרתה [הנפש] ההוא מישאל מיום הראשון עד יום השביעי]: 'על חמץ דגן גמור ענוש כרת, ועל עירובו בלאו' (לענין כרת לא כתיב [שמות יב, כ] כל מחמץ אלא כל אכל חמץ [שמות יב, טו] ולקמן מפרש ליה; כותח ושכר וחומץ וזיתום - כולן חמץ גמור מעורב בהן: כותח איכא פת, ובהנך תלתא איכא שערי, וכולהו בני אכילה ושתיה נינהו; אבל זמן ועמילן וקולן - דנוקשה הוא, ובעיניה, הואיל ולא בני אכילה נינהו - לא תנינהו, והיינו כדבר יהודה, דאמר 'מודה היה רבי אליעזר בנוקשה בעיניה דפטור'; מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו? - רבי אליעזר היא, ואילו נוקשה בעיניה לא קאמר, שמע מינה נוקשה לרבי אליעזר לית ליה [כל איסור].

ורבי אליעזר, עירובו בלאו מנא ליה? דכתיב: [שמות יב, כ] כל מחמץ לא תאכלו (פשיטא: מדאפקיה בלשון 'מחמץ')!

אי הכי כרת נמי לחייב, דהא כתיב כי כל אכל חמץ ונקרתה [שמות יב, טו]?! הוא (מחמץ דגבי כרת [שמות יב, טו] - לאו לעירובו אתא, אלא) מיבעי ליה לכדתניא (לנתחמץ מחמת דבר אחר): 'כל מחמץ' [לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות]; אין לי אלא שנתחמץ מאליו, מחמת דבר אחר מניין? - תלמוד לומר: [שמות יב, טו] [שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם] כי כל [אכל] מחמץ ונקרתה [הנפש] ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ!

אי הכי, דלאו נמי להכי הוא דאתא (אי הכי, האי דגבי לאו נמי אימא לאזהורי אנתחמץ מחמת דבר אחר [והוא חמץ בעין] אתא, ואזהרה דתערובת מנא ליה)? אלא טעמא דרבי אליעזר מ-כל [מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות] [שמות יב, כ]!

התם נמי (גבי כרת [שמות יב, טו]) הכתיב כל [אכל מחמץ ונקרתה]!?

הוא מיבעי ליה לרבות את הנשים.

'נשים'? מדרב יהודה אמר רב נפקא, דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל [מכילתא דרשב"י משפטים פרק כא, א]: אמר קרא: (במדבר ה, ו) [דבר אל בני ישראל] איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם [למעל מעל בה] ואשמה הנפש ההוא - השוה הכתוב איש לאשה לכל עונשין שבתורה (מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה, שהרי עונשן מלקות) איצטריך:

(פסחים מג, ב)

סלקא דעתך אמינא 'הואיל וכתוב [דברים יג, ג] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות [לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך]: כל שישנו בקום אכול מצה ישנו בכל תאכל חמץ, והני נשי הואיל וליתנהו בקום אכול מצה דהויא ליה מצות עשה שהזמן גרמא (מצות עשה שהזמן גרמא נפקא לן בפרק קמא דקידושין (כטא) דנשים פטורות), אימא בכל תאכל חמץ נמי ליתנהו' [עיי' תוספות ד"ה סלקא דעתך] - קא משמע לן (האי כל דמזהירות על החמץ [כל מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות] [שמות יב, כ]); והשתא דאתרבו להו בכל תאכל חמץ - איתרבי נמי לאכילת מצה (וכיון דמזהירות על לאו דחמץ - חייבות בעשה דאכילת מצה לילה הראשון - ואף על גב דזמן גרמא), כרבי אלעזר,

דאמר רבי אליעזר [נראה גירסת רש"י: אליעזר]: נשים חייבות באכילת מצה
 דבר תורה, שנאמר [דברים טז, ג] לא תאכל עליו חמץ [שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי
 בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך]: כל שיטתו בכל
 תאכל חמץ - ישנו באכילת מצה, והני נשי נמי: הואיל וישנו בכל
 תאכל חמץ (דנפקא לן מכלל אכל חמץ [שמות יב, טו]) ישנו בקום אכול מצה.
 ומאי חזית דהאי 'כל' לרבוויי נשים ומפקת עירובו? אימא לרבוויי
 עירובו?

מסתברא: קאי באוכלין - מרבה אוכלין ('כל' דגבי כרת - באוכלי חמץ כתיב [שמות
 יב, טו] שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש
 ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי), אבל 'כל' דאזהרה - בנאכל כתיב: כל מחמץ (לא תאכלו בכל
 מושבתיכם תאכלו מצות [שמות יב, כ]), קאי באוכלין מרבה נאכלין (בתמיה)?!
 מתקיף לה רב נתן אבוה דרב הונא: וכל היכא דקאי באוכלין לא
 מרבה נאכלין? והא תניא [ספרא צו פרשתא י מ"ט]:

'(ויקרא ז, כה) כי כל אכל חלב מן ההנהמה אשר יקריב [מנחה אשה לה] ונכרתה הנפש האכלת
 מעמיה: אין לי אלא חלב תמימין שראוי ליקריב ('אשר יקריב' משמע
 קדשים ושיהיו תמימים), חלב בעלי מומין מניין?

תלמוד לומר מן ההנהמה;

חלב חולין מניין?

תלמוד לומר: כי כל [אכל חלב... ונכרתה]?

והא הכא דקאי באוכלין וקא מרבה נאכלין?!
 התם דליכא אוכלין (דליכא לרבוויי אוכלין, דהא נשים - מדרב יהודה נפקי: השוה הכתוב אשה
 לאיש לכל עונשין שבתורה) - מרבה נאכלין; הכא דאיכא (לרבוויי) אוכלין
 (דנשים באיסור חמץ, דלא נפקי לן מדרב יהודה, כדאמרן לעיל) - לא שביק להו לאוכלין
 ומרבה נאכלין.

(ופרכין): ורבנן (דפליגי אדברי אליעזר בעירוב דחמץ) דלית להו עירוב (כיון דלית
 להו לאו בעירוב), (פשיטא) כל (דכתיב גבי אזהרה דכל מחמץ [שמות יב, כ], והשתא על כרחך כל
 דגבי כרת [שמות יב, טו] - לרבוויי נשים נמי) לא דרשי, אלא נשים מנא להו?
 כל (דגבי אזהרה, דלא כתיב 'כי' בהדיה [שמות יב, כ] כל מחמץ לא תאכלו) לא דרשי (לא דרשין
 לרבוויי נאכלין דעירובו), (אבל גבי כרת דאוכלין כתיב) כי כל [אכל חמץ ונכרתה [שמות יב, טו]] -
 דרשי (דרשין ליה).

(ומקשינן): ורבי אליעזר, אימא: כל (דכרת [כי כל אכל חמץ ונכרתה [שמות יב, טו]]) -
 לרבות את הנשים, כי כל - לרבות את עירובו (נמי לכרת: דכיון דליכא תו אוכלין
 לרבוויי - מרבינן ביה נאכלין, כדאמרן גבי חלב, ואימא על עירובו בכרת)?

וכי תימא 'כי כל' רבי אליעזר לא דריש - והתניא: 'שאור כל
 תקטירו' [כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו
 אשה לה' ויקרא ב, יא]; אין לי אלא כולו (בזמן שכל ההקטר מן השאור), מקצתו
 (חצי זית, שאינו הקטר שלם דאין הקטרה פחותה מכזית) מניין? תלמוד לומר: כל
 [שאור]; עירובו (כשאינו בעין, אלא מעורב ונבלל עם מנחה הוגנת של מצות לאחר שפתתו,
 דאינו בעין) מניין? תלמוד לומר: כי כל; מאן שמעת ליה דדריש
 'כל'? - רבי אליעזר, וקא דריש 'כי כל'!?

קשיא.

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה, אין היתר
 מצטרף לאיסור (אכל חצי זית חלב וחצי זית בשר בבת אחת - אין היתר משלים את שיעור האיסור
 לחיוב) - חוץ מאיסורי נזיר (שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בבת אחת - חייב),
 שהרי אמרה תורה (במדבר א, א) [מין ושכר יזיר חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה וכל משרת ענבים לא
 ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל] (חייב על שריית פתו ביום, ואי איכא מיין לחודה כזית - למה לי
 קרא?);

(*) וכל משרת לא גרסינן, ואית דגרסי ליה, ומפרשי דאפילו לרבנן דלא דרשי 'כל' - 'וכל' דרשי;
 ולא היא! דהא פרכינן לקמן 'האי מיבעיא ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר', ואם איתא - נימא
 ליה 'אנא טעמא ידי מ'וכל'! אלא ממשמעותא דמשרת נפקא ליה, 'וכל' לא דריש)

וזעירי אמר: אף שאור כל תקטירו [כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל
 שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' ויקרא ב, יא] (נמי היתר מצטרף לאיסור: חצי זית קומץ דשאור וחצי
 זית דמצה, ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר), כמאן? - כרבי אליעזר, דדריש (לעיל)
 'כל'! (ומהתם נפקא ליה, כדאמרן לעיל מקצתו מניין? - תלמוד לומר: כל' ודריש ליה הכי: מקצתו מניין =
 חצי זית שאור וחצי זית מצה עמו.)

אי הכי,

(פסחים מד, א)

לענין חמץ בפסח נמי (דהא אמרין על עירובו בלאו, והיינו נמי היתר מצטרף לאיסור) ! ? (ומשני:) אין הכי נמי (דחמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור), ו (האי דנקיט שאור-) לאפוקי מדאביי, דאמר (במנחות, בפרק 'כל המנחות באות') יש הקטרה לפחות מכזית (וחייב בהקטרת שאור כל דהו, ולא בעי צירוף, ומתוך לברייתא דלעיל הכי: 'אין לי אלא כזית, חצי זית מנין? - תלמוד לומר: כל, ויליף מינה דיש הקטרה לפחות מכזית) - קמשמע לן דהקטרה לאו לפחות מכזית (ואי איכא צירוף - אין, ואי לא - לא) .

יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא (דרבי יוחנן); אמר ליה אביי לרב דימי: וכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור? והתנן נסבול יום פ"ב מ"ג]:

'המקפה של תרומה (תבשיל קפוי ועב של תרומה, כגון דייסא) והשום והשמן (הנתונים בו לתבלין היו) של חולין, ונגע טבול יום במקצתן - פסל את כולן (פסל את כל הקדירה: דמקפה עיקר, וטבול יום פוסל את התרומה); המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה, ונגע טבול יום במקצתן - לא פסל אלא מקום מגעו בלבד', והוינן בה: מקום מגעו אמאי פסולה? הא בטלי להו תבלין ברוב (דקא סלקא דעתא דימוע - מדרבנן הוא דאסור)? ואמר רבה בר בר חנה: מה טעם? - (דימוע מדאורייתא הוא): הואיל וזר לוקה עליהן בכזית (משום דיש שם תרומה עלה; הלכך לגבי טומאה נמי שם תרומה עלה, ומיהו לא חמירא כתרומה עצמה ליפסול את כולן; ומאי טעמא זר לוקה עליו בכזית? - משום זרות; הא לא אכל כזית תרומה! לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור?);

היכי דמי (ומאי טעמא זר לוקה עליו בכזית משום זרות? הא לא אכל כזית תרומה [כזית מורכב מתערובת])? לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור?

(ומשני:) לא! מאי 'לוקה' (כזית) (דקאמר)? - דאיכא כזית בכדי אכילת פרס (שאם אכל פרס ממנו = שיעור ארבע ביצים - יש בו כזית תרומה, וקיימא לן דכל שיעורי אכילת איסור בין כזית של חלב ודם, ובין כותבת דיום הכפורים - מצטרפין אכילת השיעור בכדי שהייה זו: שאם אכל כחודל חלב וחזר ואכל כחודל עד שהשלים לכזית, אם אין מתחילת האכילה ועד סופה יותר משהיית כדי אכילת פרס באכילה בינונית - מצטרף, והוי כמו שאכלו בבת אחת, וחייב; והכא נמי יש כאן תרומה כדי להצטרף כזית באכילת פרס ממנו) .

וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא היא? (בתמיה: הא דאמור רבנן כזית מצטרף כשיעור שהיית אכילת פרס, מי הוי מדאורייתא הלכה למשה מסיני, כשאר שיעורין - דקא אמרת לוקה, ומתוצאת משום דאכיל כזית מאיסור בר מהיתר?) אמר ליה: אין!

אי הכי, אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי (נהי נמי דלא דרשי 'כל' לדבות עירובו, הא אכיל מיהא מאיסור כזית בכדי אכילת פרס)? אלא מאי (סבירא לך, האי 'לוקה' דרבה) משום דהיתר מצטרף לאיסור (ובחד כזית קאמר דלקי)? סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי (יצטרף היתר לאיסור וליחייב)? אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס (דלא אכיל כזית מן החמץ כשיעור שהיית אכילת פרס, דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבול): אי בעיניה דקשריף וקאכיל ליה (ואי מתרמי ואכיל ליה ממש - דהשתא איכא כזית ממחר להצטרף כשיעור אכילת פרס ממנו) - בטלה דעתיה אצל כל אדם (ולאו 'אכילה' היא לחיובי עלה), ואי משטר קשטר (מטביל בתוכו כדרכו) ואכיל - לית ביה כזית (מן החמץ) בכדי (שהיית) אכילת פרס ('פרס' הוא חצי ככר, ששיעורו בו עירובי תחומים שהוא מזון שתי סעודות, וחציו לבית המנוגע לטמא בגדים אם ישהה בו כדי אכילתו, שנתנה תורה שיעור שהייתו כדי סעודה, דכתיב (ויקרא יד, מ) וְהָאֵכֶל בְּבֵיתְךָ כְּכֶסֶד אֶת בְּגָדְךָ, והלכה למשה מסיני דחצי ככר של שמונה ביצים הוא סעודה; שכשאוכל כדי אכילת פרס ממה שטיביל בתוכו - לא אכל מן הכותח אלא מעט: או שני זיתים או ארבעה, ובהוא פורתא ליכא מן החמץ כזית; ושכר המדי נמי: אף על גב דשתי ליה בעיניה, מיהו אין לך שותה שתיים ושלש כוסות שלא יפסיק וישהה בינתיים, הלכך בכדי שהיית אכילת פרס לא שתי כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובת, שסתם שכר - עיקרו מן התמרים או מתאנים, אלא שבמדי מערב עמהם מי שעורין קצת.)

איתיביה [תוספתא תרומות פ"ח ה"ח [ליברמן]]: 'שתי קדירות: אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהן שתי מדוכות (שהתבלין נידוכין בתוכן; פלפלין וחגביל): אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו (ממדוכות לתוך הקדירות) - מותרין (קדירות חולין לזר), שאני אומר: תרומה לתוך התרומה נפלה, וחולין לתוך חולין נפלו' - ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא, אמאי אמרינן 'שאני אומר תרומה לתוך כו' (ותלינן לקולא בעון מיתה? ודילמא תרומה לתוך חולין נפל, וכי אכיל לה איכא כזית תרומה באכילת פרס? אלא שמע מינה אי נמי ודאי נפל - לא מיחייב משום כזית בכדי אכילת פרס אלא מדרבנן, וכי מספקא לן - תלינן לקולא)? אמר ליה: הנח לתרומת תבלין - דרבנן. (במסכת נזיר גרסינן: ואלא מאי, היתר מצטרף לאיסור? היכי אמר 'שאני אומר'? אלא הנח לתרומת תבלין דמדרבנן: דראשית דגןך תירשך ויצהרך [דברים יח, ד] כתיב.)

איתביה [תוספתא תרומות פ"ו ה"ח [ליברמן]]: **'שתי קופות** (קופות גדולות, ובתוכן דגן דהויא תרומה דאורייתא): **אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו – מותרין, שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו, תרומה לתוך תרומה נפלה** ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא – אמאי אמרינן **'שאני אומר**?

אמר ליה: הנח לתרומה בזמן הזה – דרבנן.
והאי **משרת** [דלעיל: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה, אין היתר מצטרף לאיסור – חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה [במדבר ג, ג] **מִיֵּין וְשָׁכַר יֵזֵר חֻמֶּץ יֵין וְחֻמֶּץ שֶׁכַּר לֹא יִשְׁתָּה וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתָּה** וְעֲנָבִים לְחִים וְיֵבֶשִׁים לֹא יֵאָכֵל] להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתניא: **'משרת –**

(פסחים מד, ב)
ליתן טעם כעיקר (לעשות טעמו של איסור כעיקרו וממשו): **שאם שרה ענבים במים ויש בהן (במים) טעם יין – חייב** (בכזית מהן; והא – לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא, אלא משום דאיתעביד ליה כוליה איסור, אבל היתר מצטרף לאיסור לא ילפינן מינה); **מכאן אתה דן לכל התורה כולה** (שיהא טעמו של איסורין כממשו): **ומה נזיר, שאין איסורו איסור עולם** (אלא כמה שפירש, ואם סתם – שלשים יום) **ואין איסורו איסור הנאה** (וענבים ויין מותרין לו בהנאה) **ויש היתר לאיסורו** (אף תוך זמן: על ידי חכם), **עשה בו טעם כעיקר – כלאים** (כלאי הכרם), **שאיסורו איסור עולם** (זרע חטה וחרצן הכל אסור לעולם) **ואיסורו איסור הנאה, ואין היתר לאיסורו, אינו דין שיעשה טעם כעיקר! והוא הדין לערלה – בשתיים** (קל וחומר זה אתה דן לערלה בשתי דרכים: דאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו בתוך שלש, מה שאין כן בנזיר; ואיסור עולם ליכא למימר בה: דלאחר שלש מותרות) **'?!** [תוספות: ערלה בשנה הרביעית, שיש לו היתר ע"י פדיון]

הא (דאפיקתיה להאי קרא לטעם כעיקר) **מני?** – **רבנן היא** (דפליגי אדרכי עקיבא בהיתר מצטרף לאיסור; ולקמיה מפרש מאי היא), **ורבי יוחנן דאמר כרבי עקיבא.**
הי רבי עקיבא (מהי מילתא דרבי עקיבא שמעינן דהיתר מצטרף לאיסור)? **אילימא רבי עקיבא דמתניתין, דתנן** [נזיר פ"ו מ"א]: **'רבי עקיבא אומר: נזיר ששרה פתו כיון ויש בו לצוף כדי כזית – חייב'** – **וממאי דמפת ומיין?** **דילמא מיין לחודיה*** (וצידוף שיין למיתני בה משום דנבלע בתוך הפת)? **וכי תימא מיין לחודיה – מאי למימרא?**

הא קא משמע לן: **דאף על גב דתערובת** (שאינו בעין: שנבלע בפת) [וחייב].
(*והיאך משערין כזית יין? – ממלא כלי מפה לפה, ומביא זית ונותן לתוכו, והיין היוצא – הוא כזית יין; וכן הוא בתוספתא דנזיר)

אלא רבי עקיבא דבריייתא, דתניא: **'רבי עקיבא אומר: נזיר ששרה פתו כיון ואכל כזית מפת ומיין – חייב'**. (ופליגי רבנן עליה: דלית להו היתר מצטרף לאיסור; ואילו פשט היין בכל הפת – לא הוּוּ פליגי רבנן עליה, דהא אית להו טעם כעיקר ואיתעביד ליה פת גופיה איסור! ובהא מיהא פליגי עליה: דטעמא דרבי עקיבא משום צידוף הוא, ואי נמי לא נשרית כל הפת ביין – מצטרף נמי היתר לאיסור לחיובא.)

ורבי עקיבא (כיון דמפיק ליה להאי **משרת** להיתר מצטרף לאיסור), **טעם כעיקר** (היכא דליכא מידי עיקר אלא טעם, כגון שרה ענבים במים) **מנא ליה?**

יליף מבשר בחלב (בשר שנתבשל בחלב, והבשר בעיניה, אלא שטעם החלב נבלע בו): **לאו טעמא בעלמא הוא, ואסור? הכא נמי לא שני!**
ורבנן מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא (כל איסורו תימה הוא; ודבר חידוש שאינו מצוי בינינו בשאר איסורין – לא גמרינן חומרא דידיה אשאר איסורין, דכי היכי דשאר חידושין דידיה לא הוו בשאר איסורין – האי דטעם כעיקר נמי לא תיגמר מיניה).

ומאי 'חידוש' (ומאי חידושיה משאר מילי)? **אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי ובהדי הדדי אסור** (דשני דברים המותרים הם וכשנתערבו נאסרין מה שאין כן בשאר דברים) – **כלאים נמי** (דוגמתן): **האי לחודיה והאי לחודיה שרי ובהדי אסור!?**

אלא דאי תרו ליה כולי יומא (שורוהו בחלב כל היום) **בחלבא – שרי** (כלומר: מותר לשרותו בתוכו, ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו: דלא אסרה תורה אלא דרך בישול, ואפילו יתיב ביה טעמא! ומיהו מדרבנן אסור); **בשיל ליה בשולי – אסור** (עובר על בישולו ועובר על אכילתו)!

ורבי עקיבא נמי, בשר בחלב ודאי חידוש הוא!?
אלא יליף מגיעולי נכרים (קדירה שבישל בה הנכרי, וכשחזר ישראל ומבשל בה – היא מגעלת בליעתה לתוך של ישראל; 'גיעול' לשון מקיא ופולט, והתורה אסרתו במעשה מדין: **כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא**

בְּאֵשׁ (במדבר לא, כג) דהיינו יורות וקומקמוסין וכיוצא בהן שמרתיחין אותן על האור) : גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא, ואסור? הכא נמי לא שנא! ורבנן?

גיעולי נכרים נמי חידוש הוא, דהא כל נותן טעם לפגם מותר - דגמרינן מנבילה (דכתיב לא תאכלו כל נבלה לגר [אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ תִּתְּנָהּ וְאָכְלָה...]) (דברים יד, כא): הראויה לגר קרויה נבילה, שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה) - והכא אסור (דהאי נמי לפגם הוא, דאותה בליעה מששהתה בדופנו של כלי לילה אחת - הופג טעמו ונתקלקל, ותו לא משבחת לאוכל שהיא נפלטת לתוכו)!

ורבי עקיבא?

כדרב חייא בריה דרב הונא, דאמר: 'לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא (שבישל בה הנכרי בו ביום)', הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא.

ורבנן?

קדירה בת יומא נמי לא אפשר דלא פגמה פורתא (מטעם הכלי נפגמה הבליעה).

אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי (לרבי יוחנן פריך, דאמר לעיל: כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר, ואוקימנא כרבי עקיבא) : מדרבנן נשמע לרבי עקיבא (מכדי לרבי עקיבא שמעינן ליה דאמר באיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור, ובשאר איסורי לא איירי מידי, ורבי יוחנן - אמאי לא אמר דכי היכי דאית ליה באיסורי נזיר אית ליה נמי בשאר איסורי? הא ממאי דשמעינן להו לרבנן בטעם כעיקר - מצינן למשמע מינה נמי דעתיא דרבי עקיבא בהיתר מצטרף לאיסור) : מי לא אמרי רבנן 'משורת' - ליתן טעם כעיקר, (וקא אמרי נמי הכי בשאר איסורי) : מכאן אתה דן לכל איסורי שבתורה? לרבי עקיבא נמי : משורת - להיתר מצטרף לאיסור (לרבי עקיבא נמי דמפיק לה להיתר מצטרף לאיסור, איכא למימד נמי דאית ליה) מכאן אתה דן לכל איסורי שבתורה כולה! ?
אמר ליה :

(פסחים מה, א)

(כיון דמוקי ליה רבי עקיבא להיתר מצטרף לאיסור - לא מצינן למימד מכאן אתה דן) משום (דבדוכתא אחרייתי נמי כתבה רחמנא), דהוה נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד, ואין מלמדין ; (אבל לרבנן דמוקי ליה לטעם כעיקר לא הוו שני כתובין הבאין כאחד, כדמפרש לקמיה).

נזיר - הא דאמרן, חטאת מאי היא?

דתניא [ספרא צו פרשתא ג פרק ה"ה, בהשמטת קטע] : ' (ויקרא ו, כ) כל אֲשֶׁר יִגַּע בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ [וְאֲשֶׁר יִזָּה מִדְּמָה עַל הַבָּגָד אֲשֶׁר יִזָּה עָלָיָה תִּכְבֵּס בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ] (כל אֲשֶׁר יִגַּע בְּבִשְׂרָה - בשר חולין, או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת, ונגע בחטאת יִקְדָּשׁ כדמפרש: להיות כמוה) ; יכול אפילו לא בלעה (הנוגעת בה ממנה קאמר רחמנא יקדש) ? - תלמוד לומר : בְּבִשְׂרָה : - עד שיבלע בבשר - יִקְדָּשׁ - להיות כמוה : שאם פסולה היא (שאם פסולה היתה החטאת, כגון פיגול, או פסול אחר) - תיפסל (אף זו שבלעה ממנה), ואם כשירה היא (החטאת) - תאכל (הבולעת) כחמור שבה (שהרי יש בה שני מינין: אחד חמור ואחד קל, וכלה הולכת אחר החמור - אלמא היתר מצטרף לאיסור; מהניא לבולעת הימנה לאיסור באכילה אלא כחמור שבה: כחומר החטאת שנבלע בה: לפנין מן הקלעים, ולזכרי כהונה, וליום ולילה אחד) .

ורבנן, נמי ניהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין?

אמרי: הנהו מיצריך צריכי (תרווייהו, כדמפרש לקמיה, ולא הוו שני כתובין הבאין כאחד: דחד מחבריה לא מצי יליף דנימא 'מדהדר כתביה לאידך ולא ילפא מחבריה - שמע מינה דווקא הכי קאמר') . ורבי עקיבא מאי?

צריכי: בשלמא אי כתב רחמנא בחטאת לא גמר נזיר מינה: דחולין מקדשים לא גמרינן (חולין להחמיר לא גמרי מדין קדשים, דדין קדשים להיות חמורין), אלא לכתוב רחמנא בנזיר ותיתי חטאת ותגמור מיניה, דהא כל איסורי שבתורה קא גמר מנזיר!

ורבנן אמרי לך: מיצריך צריכי: חטאת (אשמועינן) להיתר מצטרף לאיסור (ואי נמי לא איבלע בכולה - אי אכל חצי זית פיגול וחצי זית היתר בבת אחת ניגמור מינה דבקדשים ניחייב, ומיהו בשאר איסורי לא אמרינן הכי, ואפילו בנזיר), וחולין (דחולין) מקדשים לא גמר; ו'משורת' (לאו לאגמורי היתר מצטרף לאיסור אתא בנזיר, אלא) ליתן טעם כעיקר (דמגיעולי נכרים לא יליף: דחידוש הוא, ואיצטריך למכתביה בנזיר), ומכאן אתה דן לכל התורה כולה; ורבי עקיבא (אית ליה גיעולי נכרים לאו חידוש הוא: דלא מצריך קרא לטעם כעיקר, הלכך לרבי עקיבא, כיון דשמעת ליה דמפיק מְשֹׁרֶת להיתר מצטרף לאיסור) - (על כרחיך) תרווייהו להיתר מצטרף לאיסור, (והוה ליה חטאת קרא יתירא - דמצי למיגמר

מנזיר) והוא להו שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין! (ומשום הכי פשיטא ליה לרבי יוחנן, דרבי עקיבא לא גמר שאר איסורין מנזיר, דהא לא מצי דשני כתובין ניהו; והא ליכא למימר משורת להיתר מצטרף לאיסור, וחטאת - לטעם כעיקר, דגיעולי נכרים חידוש הוא ולא מצי גמר חטאת מינייהו, ואין כאן שני כתובין: דאם כן טעם כעיקר בשאר איסורין מנא ליה?: מגיעולי נכרים לא גמרינן, מקדשים נמי לא גמרינן! ורבנן - דפליגי עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי, אלמא לית להו טעם כעיקר דאורייתא - מפקי להאי משורת להיתר מצטרף לאיסור, כרבי עקיבא; ובגיעולי נכרים סבירא להו דחידוש הוא, כרבנן, והכי אמרינן נמי ב'כל הבשר': דאיכא למאן דאמר טעמו ולא ממשו - דרבנן.)

אמר ליה רב אשי לרב כהנא: אלא הא דתניא ' (במדר 1, ד) [כל ימי נזרו] מכלל אֶשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֵּפֶן הַיָּין מִחֲרָצִים וְעַד זֶג [לא יאכל] - לימד על איסורי נזיר שמצטרפים זה עם זה (מדכילינהו לחרצנים חגין בחדא אכילה - לימד שמצטרפין) ', השתא לרבי עקיבא איסור והיתר מצטרפין, איסור ואיסור מיבעיא (למה לי דכתב רחמנא קרא להכי)?

אמר ליה: איסור והיתר בבת אחת, איסור ואיסור בזה אחר זה.

משנה:

בצק שבסידקי עריבה, אם יש כזית במקום אחד - חייב לבער, ואם לאו - בטל במיעוטו; וכן לענין הטומאה: אם מקפיד עליו - חוצץ, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה (מפרש בגמרא).

גמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום שאין עשויין לחזק, אבל במקום שעשויין לחזק - אינו חייב לבער (ופירש: לא שנו דכזית במקום אחד חייב לבער 'אלא שאין הסדקין בשולי עריבה מקום הצקת מים שיהא בצק זה מועיל לעריבה לחזק המים, אלא בדפנותיהן מקום שאין עשוי לחזק, אבל אם במקום העשוי לחזק הן - בטלו לגבה, והוה כעץ, דמסתמא בטלינהו האי גברא להתם, ואפילו כזית אינו חייב לבער).

מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער (ותלמודא דייק ממילתא דשמואל דאוקמה למתניתין במקום שאין עשוי לחזק, וקתני מתניתין בפחות מיכן בטל במיעוטו - שמע מינה דפחות מכזית לא חשיב ואף על גב דאיכא בה [בעריבה] פלגי זיתא טובא, הואיל ולאו במקום אחד ניהו - לא חשיב!)

איכא דמתני לה אסיפא: 'ואם לאו - בטל במיעוטו' - אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער (ואף על גב דודאי מבטיל ליה - אפילו הכי כיון דחשיב - לא בטיל). (ולישנא בתרא חמיר מקמא!)

תניא כלישנא קמא, תניא כלישנא בתרא:

תניא כלישנא קמא: 'בצק שבסידקי עריבה במקום העשוי לחזק - אינו חוצץ ואינו עובר, ובמקום שאין עשוי לחזק - חוצץ ועובר; כמה דברים אמורים? - בכזית, אבל בפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק - אינו חוצץ ואינו עובר'; ותניא כלישנא בתרא: 'בצק שבסידקי עריבה, במקום העשוי לחזק

(פסחים מה, ב)

אינו חוצץ (אם נטמאת ובא להטבילה דבטיל לגבי עריבה) ואינו עובר (לענין חמץ בפסח); במקום שאין עשוי לחזק - חוצץ ועובר; כמה דברים אמורים (דבמקום שאין עשוי לחזק עובר בכזית)? - בפחות מכזית, אבל בכזית אפילו במקום העשוי לחזק חוצץ ועובר' (והיינו כלישנא קמא, דאוקמה למתניתין בשאין עשוי לחזק, קתני בה נמי הכי: דבכזית עובר ובפחות מכזית בטל, אבל אי עשוי לחזק - אפילו כזית בטל); קשיין אהדדי!?

אמר רב הונא: סמי קילתא מקמי חמירתא (דאינה משנה).

רב יוסף אמר: תנאי שקלת מעלמא (דלא משכחת תנאי דפליגי בהכי, דקאמרת 'סמי': דאינה משנה)? תנאי היא (רב יוסף אמר תרוייהו איתנו בי מדרשא ומשנה הן, ותנאי ניהו ופליגי בהכי), דתניא: 'הפת שעטיפשה - חייב לבער, מפני שראוי לשוחקה ולחמעה כמה עיסות אחרות;

רבי שמעון בן אלעזר אומר: כמה דברים אמורים? - במקווי ימית לאכילה, אבל כופת שאור ('כופת' מטיין [גוש] - שם דבר הוא, ובסדר טהרות טובא איכא: כופת של עץ וכופת של אבן) שייחדה לישיבה - בטלה' (אלמא איכא דסבירא ליה אפילו כזית, מכי מבטיל לה - בטל; ומתניתא קמייטא, דקתני נמי: במקום העשוי לחזק אפילו כזית בטל - רבי שמעון

בן אלעזר היא: דכיון דאינה מקויימת לאכילה - בטלה; ; מדאמר רבי שמעון בן אלעזר
בטלה - מכלל דתנא קמא סבר לא בטלה, אלמא קסבר: כל כזית - אף
על גב דמבטל - לא בטיל!

אמר ליה אביי: תרצת בכזית (שבמקום העשוי לחזק - דרבי שמעון [בן אלעזר] היא),
פחות מכזית (במקום שאין עשוי לחזק, דקשו נמי אהדדי: דקמיינת תני אף במקום שאין עשוי לחזק
אין חייב לבער, ובתרייתא תני חייב במקום שאין עשוי לחזק) מי תרצת (הא לא שמעינן ליה לרבי
שמעון דמיקל אלא בשאינה מקויימת לאכילה, אבל במקויימת לאכילה - לא שמעינן דשני ליה בין כזית
לפחות מכזית)?

אלא הא והא רבי שמעון בן אלעזר היא, ולא קשיא: הא במקום
לישה הא שלא במקום לישה (מתניתא בתרייתא לא קרי 'מקום שאין עשוי לחזק' אלא 'מקום
שאינו מקום לישה כלל', כגון שפה העליונה; אבל דפנות קרי 'מקום העשוי לחזק'; וקמיינתא קרי אף דפנות
'מקום שאין עשוי לחזק', ואף על גב דבמקום לישה הוא, ו'מקום העשוי לחזק' קרי שוליים, והכי קאמר תנא
קמא: במקום העשוי לחזק, כגון שוליים שמקבלין את המים - אפילו כזית אינו עובר; מקום שאינו עשוי לחזק
מים - כגון דפנות, דמקום לישה הוא ולא מקום מים - חוצץ ועובר, ופחות מכזית אפילו בדפנות נמי אינו
חוצץ: דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפשפין ולשין שם - בטיל, ובשלא במקום לישה: כגון שפה עליונה
לא איירי האי תנא מיד, ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית - לא בטיל ביה; ותנא בתרא - הכי קאמר: מקום
העשוי לחזק עיסה כגון דפנות - אינו חוצץ בפחות מכזית; והכי נמי אמרן בקמיינתא: מקום שאין עשוי לחזק -
כגון שפה העליונה - חוצץ ואף על גב דליכא כזית, והכי נמי אמרן בקמיינתא; וכזית אפילו בדפנות חוצץ -
והכי נמי תניא בקמיינתא).

אמר רב אשי: לא תימא שלא במקום לישה (דאמרן ביה דאפילו בציר מכזית חוצץ -
היינו) אגבה דאגנא (מבחוץ, אבל שיפתא דאגנא קרי 'מקום לישה' ובטיל ביה פחות מכזית),
אלא אשיפתא דאגנא (נמי קרי 'שלא מקום לישה' ולא בטיל ביה בציר מכזית; כללא דתרווייהו
תנאי: שפה עליונה - אפילו פחות מכזית - עובר; שוליים - אפילו כזית - אינו עובר; דפנות: כזית עובר, פחות
מכזית אינו עובר).

פשיטא?

מהו דתימא 'זמנא דאטיף ומטי להתם' (פעמים שהיא צפה על שפה עליונה והוי מקום
לישה) - קא משמע לן.

אמר רבי נחמן אמר רב: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר (דכיון דבטלה -
בטלה, ואפילו טובא).

איני! והאמר רב יצחק בר אשי אמר רב: 'אם טח פניה (של כופת שאור
לתקנה לשיבה) בטיט - בטלה'; טח - אין, לא טח - לא!
מאן דמתני הא (משמיה דרב) - לא מתני הא (ואמוראי ניהו, ואליבא דרב).
איכא דאמרי: אמר רב נחמן אמר רב: אין הלכה כרבי שמעון בן
אלעזר, דאמר רב יצחק בר אשי אמר רב: אם טח פניה בטיט - בטלה
וכו'.

אמר רב נחמן אמר שמואל: שני חצאי זיתים (בסידקי העריבה) וחוט של
בצק ביניהן: רואין כל שאילו ינטל החוט וניטלין עמו - חייב
לבער (דחוט מצרפן והוי כזית במקום אחד ובדפנות קאי), ואם לאו - אינו חייב
לבער.

אמר עולא: לא אמרן (דאם אין ניטלין עמו אינו חייב לבער) אלא בעריבה (דקביעי
בה), אבל בבית (אפילו שני חצאי זיתים שאין חוט מצרפן) חייב לבער; מאי טעמא?
- דזימנין דכניש להו (מכבד הבית) ונפלי גבי הדדי.
אמר עולא: בעו במערבא: בית ועלייה (חצי זית בבית וחצי זית בעלייה) מהו
(מי חיישינן לכנושי דילמא כניש להו ומחברן או לא)? (אם תמצא לומר בית ועלייה לא חיישינן דהא לא
מקרי דאי נפול נהוי מכוון כנגד התחתון -) בית ואכסדרא מהו? (ואם תמצא לומר בית ואכסדרה
- שדרך האכסדרה נכנסים ויוצאים לבית תמיד, ואין מחיצות שלימות חוצצות ביניהם: שיש חלונות ופתחים
לאכסדרה הרבה מכל צד, והוי כחד ביתא, וחיישינן דכניש כיבודי בית ואכסדרה) שני בתים זה
לפנים מזה (ונכנסין לפנימי דרך החיצון, אבל אין תשמישן שוה תדיר מזה לזה כבית ואכסדרה)
מהו (מי חיישינן דכניש כיבודי בית זה בזה - או לא)?

תיקו.

תנו רבנן: 'הפת שעופשה ונפסלה מלאכול לאדם' (ונתקלקלה בעיפושא ממאכל
אדם), והכלב יכול לאוכלה - מטמאה טומאת אוכלין בכביצה (דכל זמן
שהיא ראויה לכלב - לא פקע תורת אוכל מינה), ונשרפת עם הטמאה בפסח (אם תרומה
טהורה היא: דכיון דלא חזיא לאדם - מותר לטמאה בידים, ואפילו לרבי יוסי דאמר בפרק קמא (י"א) 'זו לעצמה
וזו לעצמה'); משום רבי נתן אמרו: אינה מטמאה;

כמאן אזלא הא דתנן [טהרות פ"ח מ"ו] 'כלל אמרו בטהרות: כל המיוחד
לאוכל אדם (וחל עליו שם 'אוכל') - טמא (לעולם ואפילו נתקלקל מאכילת אדם) עד
שיפסל מלאכול לכלב' - כמאן? - דלא כרבי נתן.

תנו רבנן [תוספתא פסחים 9"ג ה"ב]: **'עריכת העבדנין'** (שנותנין בה עורות לעבד ונותנין שם קמח) **שנתן לתוכה קמח, תוך שלשה ימים** (לפסח נתן קמח לתוכה עדיין שם חמץ עליה וכשבא הפסח) **חייב לבער** (ואפילו היו בה עורות); **קודם שלשה ימים** (כבר נתקלקלה על ידי ריח הכלי, ואף על פי שלא נתן לתוכה עורות) **אינו חייב לבער**; **אמר רבי נתן**: (לא נתן לתוכה עורות מדינא לך דתוך שלשה ימים חייב לבער ואחר שלשה ימים לא, שנתקלקלה מריח הכלי); **במה דברים אמורים?** - **שלא נתן לתוכה עורות, אבל נתן לתוכה עורות** (אבל נתן לתוכה עורות בקמח) - (ביטלה מתורת חמץ), **אפילו תוך שלשה אין חייב לבער**.
אמר רבא: הלכה כרבי נתן, אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת.

וכן לענין טומאה: אם מקפיד עליו (שעתידי ליטלו) - חוצץ (ואין טבילה עולה לה), ואם רוצה בקיומו (שיתקיים בסדקיו לסתום) - הרי הוא כעריבה: מי דמי (דקתני זכנ')? התם (גבי פסח) בשיעורא (בכזית ובפחות מכזית) תליא מילתא, הכא בקפידא תליא מילתא (לא שנא פורתא ולא שנא טובא)!?
אמר רב יהודה: אימא ולענין הטומאה אינו כן.
אמר ליה אביי: הא 'וכן לענין טומאה' קתני!
אלא אמר אביי: הכי קאמר: וכן

(פסחים מו, א)
לענין צירוף טומאה (כדמפרש ואזיל, דבפסח תליא מילתא בשיעוריה) בפסח, ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא (חילוק בין מקפיד לשאינו מקפיד, והיינו דתנא סיפא **אם מקפיד עליו**); היכי דמי? - כגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין, ונגעו בהאי בצק (הדבוק בעריבה ונגעה בהן טומאה ואיטמי, והדר נגעו בהן אוכלים טהורים): בפסח, דאיסורו חשוב (דאיסור חמץ מחשבו ועושהו חשוב, הואיל וכזית הוה חזק להיחשב לענין איסור חמץ, דלא בטיל לגבי עריבה כדתניא רישא) - (השתא לענין טומאה נמי לא בטיל לגבי עריבה ו) מצטרף (להשלים לכביצה ואף על גב דאין מקפיד עליו, ומטמא את אחרים); בשאר ימות השנה (דליכא למימר איסורו חשבו) - דבקפידא תליא מילתא, אם מקפיד עליו - מצטרף (דחשיב אוכלא הואיל וסופו ליטלו), אם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה. מתקיף לה רבא: מי קתני 'מצטרף'? והא 'חוצץ' קתני!?
אלא אמר רבא: 'וכן להעלות טהרה לעריבה' (תליא נמי בשיעורא ולא שיעורא - בפסח, ואם מקפיד עליו קאי אשאר ימות השנה); היכי דמי? - כגון דאיטמי הך עריבה, ובעי לאטבולי: בפסח (הואיל ובכזית עובר עליה, ובדפנות), דאיסורו חשוב (איסורו חשבו: דעל כרחו צריך ליטלו) - חוצץ (דלא הוי כעריבה, ואפילו אינו מקפיד עליו) ולא סלקא לה טבילה; (אבל) בשאר ימות השנה (בין מרובה בין מועט) בקפידא תליא מילתא: אי מקפיד עליו - חוצץ, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה.

מתקיף לה רב פפא: מי קתני 'וכן לענין טהרה'? הא 'לענין טומאה' קתני!?
אלא אמר רב פפא: וכן לענין להוריד טומאה לעריבה (על ידי בצק זה תליא נמי בימות הפסח בשיעורא ולא שיעורא, ואם מקפיד עליו - אשאר ימות השנה קאי); היכי דמי?
- כגון דנגע שרץ בהאי בצק: בפסח, דאיסורו חשוב (דכזית איסורו חשבו) - חוצץ (ולא הוי כעריבה) ולא נחתה לה טומאה (לעריבה ואפילו אין מקפיד עליו, ובפחות מכזית כי אינו מקפיד עליו - לא); בשאר ימות השנה דבקפידא תליא, אם מקפיד עליו - (אפילו בפחות מכזית) חוצץ, אם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה (והוי כאלו נגע שרץ בעריבה ממש).

משנה:
בצק החרש (שאינו ניכר אם החמיץ אם לאו: שמשונה הוא, כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו, דאין אדם עומד על בירונו ועל דעתו; לישנא אחרינא בצק החרש: קשה כחרש, ואינו ניכר שהחמיץ, רצונו לומר: הכסיפו פניו ואין סידוק לסימן החימוץ): אם יש כיוצא בו שהחמיץ (אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעתה וכבר החמיצה) - הרי זה אסור.

גמרא:
אם אין שם כיוצא בו מהו?
אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא (דהיינו) מיל.

וְנִימָא 'מִיל' ?

הא קא משמע לן: דשיעורא דמיל כממגדל נוניא ועד טבריא.
אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: לגבל ולתפלה ולנטילת
ידיים - ארבעה מילין (המגבל עיסת אחרים בשכר, וכלי בעל הבית טמאים - עד ארבע מילין
הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו, וכן לתפלה: אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל, אם יש
בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין - הולך ומתפלל שם וכן שם, וכן לנטילת ידיים לאכילה: אם עתיד למצוא
מים לפניו באברעה מילין - הולך לשם ונוטל את ידיו); (משום דרבי אבהו אמר ריש לקיש נקט לה [נראה
שבגורסת רש"י לא היו המילים 'אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש']).

אמר רב נחמן בר יצחק: אייבו אמרה (להא מילתא משמיה דריש לקיש, ולא רבי אבהו
אמרה) [היה 'אייבו' אביו של רב, אך לא אביו של רב יאמר שמועות של ריש
לקיש! אלא הכוונה שאמרה ולא ששמעה מריש לקיש], וארבעה אמר בה (לשיעור
ארבע מילין: היינו תלת, וחדא מוסיף), וחדא מינייהו - עבוד (גירסת רש"י: ומאי היא? -
עבוד: שיעור עבוד של עור רך המטמא כבשר, כגון הנך דחשיב ב'העור והרוטב' - ארבע מילין הוא לבטלו
מתורת בשר מחמת עיבודו), דתנן [חולין פ"ט מ"ב]: 'וכולן' (כל אלו שמנו חכמים ב'העור והרוטב'
שעורותיהן מטמאין כבשרן מפני שהוא רך ודרכו לאכול) שעבידן או שהילך בהן כדי
עבודה (דרך עורות לשוטחן לפני דריסת רגלי אדם וזהו תחילת עיבודו) - טהורין, חוץ
מעור האדם; וכמה 'כדי עבודה' אמר רבי אייבו אמר רבי ינאי:
כדי הילוך ארבעה מילין.

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: לא שנו אלא לפניו (אנטילת ידיים ואתפלה
דמהלך בדרך קאי, דאילו גבל ילך עד ארבעה מילין, דמה יש לו להפסיד), אבל לאחריו -
אפילו מיל אינו חוזר. אמר רב אחא: ומינה (מהא דרבי יוסי בר חנינא, דאמר
בהדיא 'אפילו מיל אינו חוזר'): מיל הוא דאינו חוזר (דוקא מיל קאמר), הא פחות
ממיל - חוזר!

משנה:

כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב? (שנטמאת העיסה ושוב אין חלה הניטלת
ממנה ראויה לאכילת כהן: כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח? הרי אין יכול לאפותה מאחר שאינה ראויה
לאכילה, ולשהותה לשורפה לערב אי אפשר שלא תחמין, ולשורפה או להאכילה לכלבים אי אפשר: שאין
שורפין קדשים ביום טוב!?)
רבי אליעזר אומר: לא תקרא לה שם (חלה) עד שתאפה (תחלה): דאכתי כל חדא
וחדא חזיא ליה דמפריש מכל חדא פורתא, ולאחר אפייה אם רצה - יפריש חלה שלימה על כולן, כדתינא
בגמרא, דקסבר רבי אליעזר: הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו מצרפו לחלה);
בן בתירא אומר: תטיל בצונן.
אמר רבי יהושע:

(פסחים מו, ב)

המשך המשנה

לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא (כדמפרש בגמרא,
דלאו ידידה הוא לאחר שקרא עליה שם, וקרא כתיב: שלך אי אתה רואה - וְהָאֵין אֵינוֹ שֶׁלְךָ וְלֹא שֶׁל חֲבִירְךָ:
דאכתי לא מטא ליד כהן), אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה -
החמיצה.

גמרא:

לימא בטובת הנאה קמיפלגי: דרבי אליעזר סבר טובת הנאה ממון,
ורבי יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון (דבר מועט דתניא (בכורות כז, א): רשאי
ישראל לומר לחבירו "הילך סלע ותן כל תרומתיך לבן בתי כהן", והיינו טובת הנאה שיש לו לישראל בחלה זו:
שרשאי לתתה לכל כהן שירצה וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן בשביל שיתנה לו; רבי אליעזר סבר: טובת
הנאה = ממון, והוא הך חלה כדידיה, ועבר עלה אי מחמיצה גביה, הלכך אפי' לה ברישא; ורבי יהושע סבר:
טובת הנאה אינה ממון, ולא דידיה הוא, ואינו מזהר עליה; ומשום פקדון נמי ליכא, דאכתי לא מטא לידא
דכהן) !?

לא! דכולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון, והכא - ב'הואיל'
קמיפלגי: דרבי אליעזר סבר: אמרינן 'הואיל ואי בעי איתשיל
עלה - ממוניה הוא' (רבי אליעזר סבר: עבר עליה משום 'הואיל ואי בעי מיתשיל עליה והדרה
לטיבלא ודידיה היא': דעל כל נדר והקדש ותרומה, הקדוש באמירת פה - יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו;
הלכך ממוניה הוא, ועבר עליה; ומלאכת אפייתיה נמי ביום טוב כי לא קרא עליה שם, ואף על גב דאיכא חדא
דלא חזיא - משתריא: דכל חדא וחדא איכא למימר 'הא לאו חלה היא', ואי נמי קרא עליה שם - מצי למיפא
לה, הואיל ואי בעי מיתשיל עליה; מיהו כיון דאית לרבי אליעזר 'הסל מצרפן לחלה' - הכי שפיר טפי שתאפה
תחלה, משום רווחא דמילתא, וכל כמה דאפשר למיעבד שפיר בלא שום 'הואיל' - נחא למיעבד), ורבי

יהושע סבר: לא אמרינן 'הואיל' (הלכך על חימוצה אינו עובר, אבל על אפייתה עובר: דאיכא חדא דלא חזיא ליה) .

איתמר: האופה מיום טוב לחול (לאחר שאכל וגמר טעודתו, דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא, שהוא חול): רב חסדא אמר לוקה, רבה אמר אינו לוקה: רב חסדא אמר לוקה (משום לא תעשה כל מלאכה [שמות כט] [פסוק זה נאמר בשבת, אלא צריך להיות שמות יב, טז]: [וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם] כל מלאכה לא תעשה בהם [אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו תעשה לכם]): לא אמרינן 'הואיל' ומיקלעי ליה אורחים (שהיו צריכין לפת זה היום) - חזי ליה; רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן 'הואיל' .
אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרת לא אמרינן הואיל - היאך אופין מיום טוב לשבת (אי לאו דאמרינן 'הואיל' אי מיקלעי ליה אורחין חזי ליה כוליה ליום טוב)?

אמר ליה: משום עירובי תבשילין .
ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא?
אמר ליה: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב (דכתיב (שמות יב, טז) אך אשר יאכל לכל נפש, ושבת ויום טוב - חדא קדושה היא: דתרויהו 'שבת' איקרו, וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום - מותר לבשל למחר), ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה (כי לא אותיב עירוב תבשילין) שמא יאמרו 'אופין מיום טוב אף לחול'; וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין - אית ליה היכירא .
איתיביה: 'בהמה המסוכנת' (ורוצה לשוחטה ביום טוב שלא תמות ויפסידנה) - לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי (זהו קל בבישולים) מבעוד יום (שהיא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך כזית ולצלול ולאכול; ואי איכא שהות כי האי - שרי, ואף על גב דלא אכיל מינה) (ביצה פ"ג מ"ג); 'יכול לאכול' אף על גב דלא בעי למיכל! בשלמא לדידי דאמרי 'הואיל', הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל, משום הכי ישחוט; אלא לדידך, דאמרת לא אמרינן 'הואיל', אמאי ישחוט (הא לא צריך למיכל שכבר אכל)?
אמר ליה: משום הפסד ממונו .
ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא?
אמר ליה: אין! משום הפסד ממונו (וידוע הוא שאינו מותר בלא אכילה) - גמר בלבו (לאנס את עצמו ולעבור על דעתו) (לאכול כזית (והוה ליה כצריך לזית ביום טוב), ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאנס עצמו משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא כיון דלא צריך למידי) .

איתיביה [מנחות פ"א מ"ט]: 'לחם הפנים

(פסחים מז, א)
נאכל (כל שבת ושבת) לתשעה לעשרה ולאחד עשר, לא פחות ולא יותר;
כיצד? - כדרכו - לתשעה (ליום תשיעי לאפייתו): נאפה בערב שבת (זו מסדרין אותו למחר, ולשבת הבאה מסלקים אותו) - (הרי הוא) נאכל בשבת (הבאה) לתשעה (ליום תשיעי לאפייתו); חל יום טוב להיות בערב שבת (ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לצורך יום טוב, ואפואוהו מערב יום טוב שהוא חמישי בשבת) - נאכל לשבת (שניה), (דהיינו) לעשרה; שני ימים טובים של ראש השנה (חלו בחמישי ושני, כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה, דתנן (ראש השנה פ"ד מ"ד, דף לב), נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש' - נאפה ברביעי בשבת) - נאכל לשבת (שניה) לאחד עשר (וההוא שבת - לאו יום צום הוא, דכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר ומונין מיום שני, כדאמרינן: 'שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אלא אם כן באים קודם המנחה', ואי נמי הוי יום צום - מצי אכיל ליה לאורתא, דהוי נאכל ליום ולילה, ובקדשים לילה הולכת אחר היום; ושני ימים טובים של ראש השנה דוקא נקט: דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים [של גליות] [?] עיין תוספות וצל"ח וחת"ס סימן רנ"ב), לפי שאינו דוחה (באפייתו) לא את השבת ולא את היום טוב' ואי אמרת צורכי שבת נעשין ביום טוב (לחם הפנים - צרכי שבת הוא: שמסלקין ואוכלין אותו בשבת, ואי מדאורייתא נעשין ביום טוב בגבולין ומדרבנן הוא דאסור), (הא במקדש קיימא לן דלא גזרו על השבות, ו) אמאי לא דחי יום טוב?
אמר ליה: (לעולם צרכי שבת ביום טוב - אין בהן אלא משום שבות, ודקא קשיא לך הכא 'לישתרי דאין שבות במקדש' -) שבות קרובה (של יום טוב עצמו או של אותה שבת עצמה שצריכה לבו ביום במקדש) התיירו, שבות רחוקה (לדחות שבות יום טוב זה בשביל שבת שניה) לא התיירו (אפילו) במקדש) .

תוספות ד"ה ואי אמרת צורכי שבת נעשים ב"ט - תימה לר"י מאי פריך והא רב חסדא לא פליג עליה דרבה אלא שמתיר לבשל ב"ט לשבת כמו שמותר לבשל לבו ביום דקדושה אחת היא כדפ"ה אבל בכה"ג דמיתני אפי' לבו ביום אסורה כדקתני סיפא גבי שתי הלחם ובהא לא אמר רב חסדא שיעשו ב"ט יותר מרבה ונראה לר"י דה"פ לעיל צרכי שבת נעשים ב"ט לאו משום דקדושה אחת היא אלא כלומר הואיל שהיא מצות שבת אם לא יעשנה ב"ט שוב לא יעשנה חשיב כמו אוכל נפש ד"ט והשתא פריך שפיר בשלמא לדידי דלא שריא ב"ט לשמחת י"ט אלא בכה"ג שיהא עיקרו משום שמחת י"ט והכא ליכא שמחת י"ט וגבי שתייה לחם נמי אין עיקרו לשמחת י"ט אלא עיקרו משום זבח אלא לדידך דאמרת צורכי שבת נעשים ב"ט וכל דבר שהוא מצוה וצריך לעשות ב"ט שאין לו זמן אחר הכא אמאי לא דחי י"ט וכן נראה לקמן גבי שתי הלחם ורש"י פי' גבי שתי הלחם דלרבה א"ש דלא שייכא הואיל משום דההיא שעתא לא חזו עד שישחטו עליהם כבשים ויזרוק דמן וקשה לר"י לפירושו כיון דהגמרא אינה יודעת חילוק בין גבוה להדיוט וכי בשביל שלא יהא עכשיו ראוי אע"פ שיהא ראוי לבו ביום יהא אסור הלא כשאופה העיסה לאורחים אינה ראויה עד שתאפה ושלמי חגיגה שמותר לשוחטן אע"פ שאסורים עד שיזרוק דמן ושחט בהמתו נמי בשעת שחיטה אינה ראויה אלא כיון שמותר אחר זמן לבו ביום לאו חסרון הוא וא"כ תיקשי נמי לרבה ומיהו י"ל לפ"ה דשתי הלחם אין להם שום חסרון בגופו.

ולרבן שמעון בן גמליאל, דאמר משום רבי שמעון בן הסגן: 'דוחה את יום טוב ואינו דוחה את יום צום' (באפייתו) ' (דאיסורא דאורייתא הוא: דלא הותר בו אוכל נפש, אבל יום טוב הותר בו אוכל נפש, והאי - 'אוכל נפש' הוא, ואף על גב דאינו צורך ליום טוב - הרי צורך לשבת, דהוא נמי יום טוב, הלכך בעלמא איסור שבות הוא, ובמקדש לא גזור ואף על גב דרחוקה היא), מאי איכא למימר?

בהא פליגי: מר סבר: שבות קרובה התיירו, שבות רחוקה לא התיירו, ומר סבר: שבות רחוקה נמי התיירו.

מתיב רב מרי [מנחות פ"א מ"ט]: 'שתי הלחם' (הבאין בעצרת) אינן נאכלות לא פחות משנים ולא יותר על שלשה; כיצד? - נאפות ערב יום טוב - נאכלות ליום טוב שלשה; (לפי שאפאום מערב שבת): לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את היום טוב' ואי אמרת צורכי שבת נעשים ביום טוב, השתא דשבת ביום טוב שרי, דיום טוב ביום טוב מיבעיא (אי נמי לא חזו השתא, הא חזו לבו ביום, ומי גרעי מצרכי שבת של מחר דלכל האי יומא לא חזי ליה, דהא סעד כבדו? אלא לאו שמע מינה אין מותר ביום טוב מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה, וצרכי שבת - טעמייהו משום 'הואיל דאורחים', ובהני [לחם הפנים] ליכא למימר 'הואיל' משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרוק דמן, וכיון דהוה אפשר למיעבד מאתמול - לא דחי ליה ליום טוב מידי דלא חזי ליה) ? [עיי' תוספות ד"ה ואי אמרת]

שאני התם, דאמר קרא: [שמות יב, טז:] 'וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה' לכם: לכם ולא לגבוה.

ולרבן שמעון בן גמליאל דאמר משום רבי שמעון בן הסגן, דוחה את יום טוב מאי איכא למימר? ('רבן שמעון כו'. לא גרסינן ביה, ואינו דוחה יום צום, דמה ענין יום צום סמוך לעצרת.)

סבר לה כאבא שאול (במסכת ביצה דף כב, ב), דאמר 'לכם' - לכם ולא לנכרים (אבל לגבוה שרי).

שלח ליה רב חסדא לרבה ביד רב אחא בר רב הונא (הטעימו תשובה זו לאומרה לרבה משמו): מי אמרינן 'הואיל'? והא תנן [מכות פ"ג מ"ט]: 'יש חורש תלם אחד וחייבין עליה משום שמונה לאוין: החורש בשור וחמור משום לא תחורש [בשור ובחמור יחדו] [דברים כב, י], והן מוקדשים' (עובר על השור שהוא קדשי מזבח משום לא תעבוד בבכור שורך, וכל הקדשים בכבור, ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית משום לאו דהזיד במעילה, דאמרן בפרק 'כל שעה' (לעיל לג, א) 'הזיד במעילה - באזהרה', וגמר חטא חטא מתרומה [ויקרא ה, טו]) נפש כי תמלע מעל וחקטא בשגגה..., וכתוב בתרומה ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו [ויקרא כב, טז] - הרי שלשה לאוין חלוקין, ולא חשיב אלא לאוין חלוקין),

(פסחים מז, ב)

ושביעית (דעובר משום [ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה] שדך לא תזרע [וכרמך לא תזמר] [ויקרא כה, ד], וחורש תולדה דזורע, כגון חורש לכסות את הזריעה), וכלאים בכרם (דבהדי דקא חרש - מחפה בכלאים, והמחפה בכלאים - לוקה, הרי חמשה),

כיום טוב (הרי ששה, ושבת לא תנא משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא דאין לוקין עליו), כהן, ונזיר, אביית הטומאה (שזה בית הקברות והוא כהן ונזיר, ויש כאן לאו דכהן [ויקרא כא, א]: לנפש לא יטמא, ולא דנזיר: על נפש מת לא יבא] [במדבר יג, י]; ואי אמרינן 'הואיל' - אחרישה (משום לאו דיום טוב) לא ליחייב (לא לילקי), הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור (הואיל ואי מזדמני ליה צפרים וחיות טובא) ! ? אמר רב פפא בר שמואל: באבנים מקורזלות (דלא חזו לכיסוי). ראויות לכותשן?

וכתישה ביום טוב מי שרי?
ראויות לכותשן כלאחר יד (על ידי שינוי, דשבות בעלמא הוא, וכיון דמדאורייתא שרי - פקע ליה מלקות) ?!
בצונמא.

צונמא בר זריעה?
צונמא מלמעלה ועפר תיחוח מלמטה.
ותיפוק ליה משום עפר תיחוח? !
אלא אמר מר בר רב אשי: בטינא (טיט לח ובלול).
וטינא בר זריעה הוא?

במתונתא (ארץ לחה ראויה לזריעה ואינה נעשית עפר, אם בא לכותשה - היא מדבקת ונגבלת).
איתיביה אביי: 'המכשל גיד הנשה כחלב ביום טוב ואוכלו - לוקה חמש: לוקה משום מכשל גיד ביום טוב (בישול שאינו ראוי), ולוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מכשל בשר כחלב (אפילו הוא חול, וקסבר יש בגידים בנותן טעם ובשר הם), ולוקה משום אוכל בשר כחלב, ולוקה משום הבערה (הבערה שלא לצורך, דהבערה מלאכה לעצמה, ובישול מלאכה לעצמו); ואי אמרינן 'הואיל' - אהבערה לא ליחייב, הואיל דחזי ליה לצרכו!
אמר ליה: אפיק 'הבערה' ועייל 'גיד הנשה של נבילה' (דלוקה על אכילתו משום נבילה).

והתני רבי חייא 'לוקין שתיים על אכילתו (אוכל גיד ואוכל בשר בחלב) ושלש על בישולו (משום הבערה דיום טוב, ומשום בישול דיום טוב, ומשום מבשל בשר בחלב אפילו בחול)', ואי איתא, 'שלש על אכילתו' מיבעי ליה? !
אלא אפיק 'הבערה' ועייל 'עצי מוקצה' (דהשתא ליכא למימר 'הואיל', דמדאורייתא אסור להשתמש באש מוקצה ביום טוב).
ומוקצה דאורייתא הוא (בתמיה)?

אמר ליה: אין, דכתיב (שמות טז, ה) 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו [והיה משנה על אשר ילקטו יום יום] (והכינו - במזומן: שמזמן כל צורכו היום, ויאמר "דבר זה לצורך היום", דמשום טורח מלאכת שבת לא צריך, דהכתיב [שמות טז, כג] אשר תאפו אפו ואת אשר תבשל בשלו, וכיון דלא מזומן הוא, והכתוב קראו 'הכנה' - הויא לה מלאכה), ואזהרתה מהכא: מלא תעשה כל מלאכה [שמות כ, ט: יום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ועמך ובהמתך וגרך אשר בשעריך]

אמר ליה: והא את הוא דאמרת: בעאי (שאלתי) מיניה מרב חסדא, ואמרי לה בעאי מיניה מרב הונא: הביא שה מאפר (אָחו, ומוקצה הוא: שאינו נכנס ליישוב ימים רבים) ושחטו תמיד (עולה של ציבור) ביום טוב - מהו (ליקרב)? ואת אמרת לן עלה (מתניתא היא, ודרשה קרא דיחזקאל (מה, טו) גבי קרבנות: וְשֶׁה אַחַת מִן הַצֹּאן מִן הַמֵּאֲתִים מִמִּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל [לְמִנְחָה וְלַעֹלָה וְלִשְׁלָמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נֹאֵם ה'] אֶלְקִים]:) : 'שֶׁה - זֶלָּא הַבְּכוֹר' (דשה משמע שיהא ראוי להיות בין זכר בין נקבה, דכולן בכלל 'שה', ובכור אינו אלא זכר), אַחַת - זֶלָּא מַעֲשֵׂר (דמעשר בהמה אינו ראוי להקדישו לקרבן אחר, והכי משמע: אחד שיהא לבד, ולא זה שאינו בא אלא מכלל עשרה), מִן הַצֹּאן זֶלָּא הַפִּלְגָּס (מִן הַצֹּאן - ולא כל הצאן; מיעוטא הוא, להוציא: פלגס יצא מכלל כבש, ולכלל איל לא בא, והיינו כל חודש שלשה עשר: דכבש - בן שנה הוא, ואיל - משכנס לשנה שניה חודש שלם; והכי מפרש לה במסכת פרה (פ"א משנה ג),

(פסחים מח, א)
מִן הַמֵּאֲתִים - ממותר שתי מאות שנשתיירו בכור (על כרחיך אנטכים קאי, וקאמר: הביאו הנסכים עליו, מן המאיתים: שישתיירו מאתים בבור היין); מכאן לערלה שבטילה כמאתים (דאי לאו בשאיסור מעורב בו קאי, אמאי מצריך מאתים? ובעלמא בסיפרי נפקא לן שפיר דערלה וכלאי הכרם בטילין במאתים, והאי מכאן - לאו דוקא, אלא אף כאן אתה יכול לסמוך קצת); ממשקה ישְׂרָאֵל - מן המותר לישראל; מכאן אמרו: אין מביאין נסכין מן הטבל; יכול לא יביא מן המוקצה? אמרת: מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו, אף כל שאיסור גופו גרם לו, יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחר (שבת) גרם לו', ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא - מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר? ועוד: הא את הוא דאמרת (ב'אלו הן הלוקין' (מכות כא, ב)) 'חילוק מלאכות לשבת (שאם עשה שתיים בהעלם אחד או אחת בשתי העלמות - חייב שתיים) ואין חילוק מלאכות ליום טוב (שאם עשה שתי מלאכות במזיד - אינו לוקה שתיים, והכא - ביום טוב קיימינן, ומחייבת ליה משום יום טוב תרתי: משום מוקצה ומשום מבשל גיד ביום טוב) ! ! אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה, ואזהרה - מהכא: (דברים יג, ח) וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדָךְ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם [למען ישוב ה' מחרון אפיו ונתן לך רחמים ורחמך והרַבְּךָ כְּאִשֶּׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם].

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לאביי: ונלקי נמי משום (דברים יב, כו) ולא תביא תועבה אל ביתך [והיית חרם כמהו שקשקשנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא]? אלא אפיק הבערה ועייל עצי הקדש, ואזהרה מהכא: (דברים יב, ג) ונתתם את מזבחכם ושבחתם את מצבתם [ואשריהם תשרפון באש] ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא [99טק יד] לא תעשון כן לה' אלהיכם.

אמר רמי בר חמא: הא דרב חסדא ורבה (דאיפליגו גבי יום טוב אי שרינן ליה משום 'הואיל' או לא) - מחלוקת דרבי אליעזר ורבי יהושע היא, דרבי אליעזר סבר אמרינן 'הואיל' (אף על גב דסופו להפריש אחת מהן לחלה, ונמצא שטרך בדבר שאינו ראוי לאכילה - אפילו הכי אמרינן 'הואיל ואי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא בצע מכל חדא וחדא' ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ומותר לאפותה), ורבי יהושע סבר לא אמרינן 'הואיל' (לא אמרינן 'הואיל' כדי להחיר מלאכות יום טוב, וא'הואיל ואי בעי מיתשיל עלה' דלעיל - לא קאי רמי בר חמא, אלא א'הואיל' דאיסור מלאכת יום טוב).

אמר רב פפא: ודילמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם דאמרינן 'הואיל' אלא דבעידנא דקא עיילי לתנורא (איכא למימר) כל חדא וחדא חזיא ליה לדידיה (בלאו 'הואיל': דבכל חדא איכא למימר "זו לא תהא לחלה"), אבל הכא - דלאורחין הוא דחזי, לדידיה לא חזי (והרי עדיין לא זימן) - אימא הכי נמי דלא אמרינן 'הואיל' (לית ליה 'הואיל' למישרייה לרבי אליעזר)?

אמר רב שישא בריה דרב אידי: ודילמא לא היא: עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דלא אמרינן 'הואיל' אלא דאיכא חדא דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחין (והרי סופו ליטול אחת לחלה, שאין דרך לבצוע מכל אחת), אבל הכא דחזי מיהת לאורחין (דכולהו חזו לאורחין ואורחין שכיחי) - אימא הכי נמי אמרינן 'הואיל' (למישרייה)?

(ואי קשיא הא דאמר רבי יהושע "לא זהו חמץ שמוזהרין בו" - אלמא לית ליה 'הואיל' ואי בעי מיתשיל עלה' אפילו לחומרא, וכל שכן 'הואיל' דהכא, לקולא? - לא דמי: דהשתא מיהא לאו ידידיה הוא; וכך שמעתי, ומגמגם לבי עלה; ונראה בעיני דאין 'הואיל' בזה: בדבר שאינו שלו, דנימא 'הואיל' ואי בעי מייתי ליה ברשותיה, דאם כן הקדש - דקיימא לן 'אבל אתה רואה של גבוה' ולא פליג רבי אליעזר - הא אי בעי פריק ליה והוי ידידיה? ואף סוגיא דשמעתא לא מיתבא שפיר! וכדומה דפירוש הכתוב ברישא דשמעתא 'הואיל' ואי בעי מיתשיל עלה' לא גרסינן, אלא הכי גרסינן: רבי אליעזר סבר אמרינן 'הואיל' ורבי יהושע סבר לא אמרינן 'הואיל', והכי פירושא: רבי אליעזר סבר: שרי לאפותה, ואף על גב דסוף סוף איכא חדא דלא חזיא ליה - אין כאן איסור מלאכה, הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה: דמצו למשקל מכל חדא פורתא; ורבי יהושע סבר: לא אמרינן 'הואיל', דהא סופו ליטול אחת מהן לחלה! הלכך כיון דטובת הנאה אינה ממון, ולא עבר עלה - מנחתה עד הערב וישרפנה.)

אמרוה [רבנן] (להא דרמי בר חמא) קמיה דרבי ירמיה ורבי זירא; רבי ירמיה קיבלה, רבי זירא לא קיבלה;

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: מילתא דקשיא לן ואתיא כמה שני במאי פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע (דטובת הנאה ממון ליכא לאוקמי פלוגתייהו לחוד: דנהי נמי דטובת הנאה ממון דרבי אליעזר, אפילו הכי השתא נמי עובר משום לא תעשה כל מלאכה (שמות כ, ט), ומוטב לעבור על בל יראה מאליו ואינו עושה מעשה בידים מלעבור על לא תעשה כל מלאכה (שמות כ, ט) ועושה מעשה בידים!); השתא אמרוה משמיה דגברא רבה ולא ניקבלה? אמר ליה: היכי אקבלה, דתנינא: 'אמר ליה רבי יהושע: לדבריך הרי הוא עובר משום לא תעשה כל מלאכה' (שמות כ, ט) [99טק ז] נאמר בשבת, אלא צריך להיות שמות יב, טז: [וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם] כל מלאכה לא יעשה בהם [אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם] ושתיק ליה, ואי איתא - לימא ליה "טעמא דידי משום 'הואיל' (ואין כאן חילול)"!?

אמר ליה: וליטעמיך, הא דתנינא בברייתא 'אמר לו רבי אליעזר: לדבריך, הרי הוא עובר משום כל יראה וכל ימצא' ושתיק ליה, הכי נמי דלא אהדר ליה!

הא - קא מהדר ליה במתניתין, דתנן: 'לא זהו חמץ שמוזהרין עליו משום כל יראה וכל ימצא!', אלא שתיק ליה בברייתא ומהדר ליה במתניתין - הכי נמי אימור: שתיק ליה במתניתין ואהדר ליה במכילתא אחרייתי (ואיכא למימר דתירויהו פליגי: רבי אליעזר סבר טובת הנאה ממון, הלכך אי מתמצה גביה - עבר עלה, ולאפותה קודם לכן אין כאן איסור, דאמרינן 'הואיל', ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה; ורבי יהושע סבר אינה ממון, הלכך לא זהו חמץ שמוזהרין עליו, וכי אפי לה - עבר עלה, דלא אמרינן 'הואיל'; והא דתריצנא לעיל דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון - אכתי לא שמיע לן הא דאהדר ליה רבי אליעזר לרבי יהושע "הרי הוא עובר בבל יראה")!

תניא: 'רבי אומר: הלכה כרבי אליעזר, ורבי יצחק אומר: הלכה כבן כתיבא (תטיל לצונן).
וכמה שיעור עיסה (ללוש בפסח ולא יותר שיכול לשומרה מידי חימוץ)?

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחיטין – קבין, ובשעורין – שלשת קבין; רבי נתן אומר משום רבי אליעזר: חילוף הדברים (שהשעורין קרובין להחמיץ יותר מן החיטים). והתניא: 'רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בחטין שלשת קבין, ובשעורין ארבעה קבין'?

לא קשיא: הא בחסיכתא [גרועים, צנומים] הא במעלייתא (קמיתא במעלייתא, בתרייתא בחסיכתא: ששלש שלהן אינן אלא קביים טובות).

אמר רב פפא: שמע מינה (לענין מקח וממכר): גריעין חיטי חסיכתא מחיטי מעלייתא טפי מדגריעין שערי חסיכתא משערי מעלייתא, דאילו התם (בחיטי קתני בטובות קביים וברעות שלשת קבים) – (אלמא גרעי) תילתא, והכא (ואילו בשעורין – הטובות שלשת קבין והרעות ארבעה) – (ליכא גריעותא אלא) ריבעא.

אמר רב: קבא מלוגנאה (קב של אותו מקום) לפיסחא (שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשומרו מן החימוץ), וכן לחלה (בהך שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה). והתנן:

(פסחים מח, ב)

[חלה פ"ב מ"ו] 'חמשת רבעים קמה ועוד' [בגירסת המשנה אין 'ועוד'] חייבין בחלה'!

(חמשת רבעים לוגין ציפורין, שהן שבעה ועוד מדבריים, שזה הוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר, שנאמר גבי חלה (במדבר טו, כב) 'ראשית ערסותכם [חלה תרימו תרומה...] - כדי עריסותיכם, דהיינו עיסת מדבר, שהוא עומר לגולגולת, והוא עשירית האיפה, והאיפה = שלש סאין, וסאה = ששה קבין מדבריות; חשוב עישור שבהן - ותמצא שבעת רבעי קב וביצה וחומש ביצה; כיצד? חלק שלש סאין - שהן שמונה עשרה קבין - ועשה מהן רבעי קב, היינו לוגין - ותמצא בהן שבעים ושנים לוג; טול עישור של שבעים - הרי שבעה, והשנים הנשארים = שתים עשרה ביצים הן; עישור שלהן = ביצה וחומש ביצה, הרי שבעת רבעים ועוד, דהוא ביצה וחומש ביצה; ובירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגו: שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה האחרונים, הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמשה, והרובע וביצה וחומש הנשארים נעשו רובע: שהרובע שש ביצים עשה מהן חמש ביצים גדולות, והביצה וחומש ביצה נעשית ביצה גדולה: שניתוסף עליה חומש מלגו דהוא שתות מלבר - הרי שש ביצים גדולות, דהוא רובע קב גדול; הרי עומר המדבר = ששה רבעים ירושלמיים, וסאה ציפורית עודפת על ירושלמית שתות מלבר, כדאמר בעירובין (פג, א), הרי עומר שהיה ששה רבעים ירושלמיים נכנס בחמש ציפוריים.)

הכי קאמר: קבא מלוגנאי נמי אהאי שיעורא קאי.

אמר רב יוסף: הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא (שלשת לוגין) לפיסחא (לחומרא: לשומרו מן החימוץ);

אמר ליה אביי: מאי דעתין לחומרא? חומרא דאתי לידי קולא הוא: דקא מפקע לה מחלה!

אמר ליה: דעבדן כרבי אליעזר (כרבי אליעזר סבירא לן דהסל מצרפן לחלה לאחר אפייתן), דתנן [חלה פ"ב מ"ד]: 'רבי אליעזר אומר: הרודה ונותן לסל - הסל מצרפן לחלה', ואמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי אליעזר.

אמר ליה: והא איתמר עלה 'אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו מזו (שהן רחבות ועגולות כעין שלנו, וכשמדביקין זו אצל זו בתנור - נושכות זו מזו הלכך חדא היא), אבל כעכין (קויילו"ש בלע"ז: ארוכין וקצרין ואין נושכין זה מזה) - לא'?

הא איתמר עלה: אמר רבי חנינא: אפילו כעכין.

בעי רבי ירמיה: טבלא שאין לה לבזבזין (מסגרת ושפה סביב לה, ורדה פת לתוכה מן התנור) - מהו (שתצטרף לרבי אליעזר)? תוך כלי בעינן והא ליכא? או דילמא אויר כלי בעינן והא איכא? תיקו.

תניא: 'רבי אליעזר אומר: הסל מצרפן; רבי יהושע אומר: תנור מצרפן' (אף תנור מצרפן אף על פי שלא נתנן לסל); רבן שמעון בן גמליאל אומר: ככרות של בבל שנושכות זו מזו - מצטרפות (אבל כעכין לא).

(והאידינא קיימא לן כרבי אליעזר בחלה של אור: דאין שורפין קדשים ביום טוב ולהשהותם אי אפשר ומשקלא עליה נשם - אסור לאפותה, דהא לאו לאכילה היא, ולא קרינן עליה שם אלא עושה חררה קטנה אצל גדולה, ואופה שתייהן, וכשהוא רודה - נותנן לכלי והוא מצרפם, ונוטל הקטנה וקורא שם ומברך ומצניעה ושורפה משתחשך או למחר, וכן הורה לנו רבינו יעקב בן יקר.)

משנה :

רבן גמליאל אומר: שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד (כל אחת מלא התנור ואין כאן חימוץ אף על פי שהאחת ממתנת עד שיאפו השתים), זו אחר זו; וחכמים אומרים: (אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת, אלא) שלש נשים עוסקות בבצק כאחת (כל אחת בבצק שלה), אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה (האחרונה לשה כשחבירתה האמצעית מקטפת והשלישית שלשה תחלה אופה; וסידרא מפרש בגמרא); רבי עקיבא אומר: לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין (יש עצלניות ומחמיצות אם ישוהו כל כך, ויש תנור שאינו חם מהר, ויש עצים שאינם נבערים מהר); זה הכלל: תפח (הבצק בידה שהיא רואה שרוצה לתפוח) - תלטוש (ידיה במים) בצונן (ותקטפנה - ותצטנן).

גמרא :

תנו רבנן: '[אשה א'] לשה - [וכאשר גומרת ללוש -] היא מקטפת, וחבירתה לשה תחתיה; [וזו הראשונה שהיתה] מקטפת - היא אופה, וחבירתה [שהיתה לשה -] מקטפת תחתיה, והשלישית לשה; [כאשר הראשונה, שהיתה] אופה - היא לשה, [ואז] וחבירתה אופה תחתיה, והשלישית [עברה לשלב השני:] מקטפת (אדרבן קאי: הראשונה שקדמה ללוש מלא התנור קטן שלהן תחלה, כשהיא מקטפת - דהיינו עריכה, שקורין אנטוורטי"ר, וחברתה מתחלת ללוש עיסה שלה, וזו הראשונה שהיתה מקטפת עכשיו, וגמרה קיטופה - היא אופה ונותנת לתנור, וחבירתה שהיתה לשה מקטפת תחתיה, והשלישית לשה, וכשגמרה ראשונה לאפות - גמרה אמצעית לקטף, ואחרונה ללוש - הרי האמצעית המקטפת - אופה, וחבירתה האחרונה מקטפת תחתיה, והראשונה חוזרת ולשה, שהיו תנורין קטנים ולא היתה מספקת אלא כמלא תנור) - וחוזרת חלילה (חלילה לשון מחול סביב סביב); כל זמן שעוסקות כבצק אינו בא לידי חימוץ'.

רבי עקיבא אומר לא כל הנשים [ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין זה הכלל תפח תלטוש בצונן]:

תניא: 'אמר רבי עקיבא: דנתי לפני רבן גמליאל (שהיה אומר: כלל דבר בכל שלש נשים לשות כאחת, וממתנת האחת עד שיאפו השתים): 'למדינו רבינו: בנשים זריזות או בנשים שאין זריזות? בעצים לחים או בעצים יבשים? בתנור חם או בתנור צונן?' אמר לי: אין לך אלא מה ששנו חכמים; זה הכלל: תפח תלטוש בצונן'.

משנה :

שיאור (שלא החמיץ כל צרכו) - ישרף, והאוכלו - פטור; סידוק (כשהוא מחמיץ נעשין בו סדקין) - ישרף, והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור? - כקרני חגבים (סדק לכאן וסדק לכאן); סידוק - שנתערבו סדקין זה בזה, דברי רבי יהודה; וחכמים אומרים: זה וזה - האוכלו חייב כרת (דקרני חגבים - נמי סידוק הוי); ואיזהו שיאור (שפטור)? - (זה שאין בו סדק, אבל) כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערוותיו (ומתוך פחד ורתת פניו מכסיפין).

גמרא :

תנו רבנן: 'איזהו שיאור? כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערוותיו; סידוק - כקרני חגבים, דברי רבי מאיר (חכמים) דברייתא הוא רבי יהודה דמתניתין, וחכמים דמתניתין הוא רבי מאיר); וחכמים אומרים: איזהו שיאור? - כקרני חגבים; 'סידוק' - שנתערבו סדקין זה בזה, וזה וזה האוכלו חייב כרת'. והאנן תנן 'שיאור ישרף והאוכלו פטור, דברי רבי יהודה' (והא אנן תנן דרבי יהודה פטור בשיאור ידיה, דאף על גב דאמר ישרף - לא מיחייב עלה לא מלקות ולא כרת)! אימא לרבי מאיר: 'זה וזה האוכלו (בין שיאור דרבי יהודה דקרני חגבים, בין סידוק) חייב כרת (חייבין כרת: דתרוייהו לרבי מאיר 'סידוק' נינהו)'. אמר רבא: מאי טעמא דרבי מאיר? - אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה (בתוכו; הלכך כי הוי למעלה כקרני חגבים - הוי למטה כנתערבו סדקין).

(פסחים מט, א)

משנה:

ארבעה עשר שחל להיות בשבת - מבערין את הכל (בין חולין בין תרומה, חוץ מכדי אכילתו לשבת, אבל כל מה שעתיד לבער - יבער) מלפני השבת, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: בזמנו;
רבי אליעזר בר צדוק אומר: תרומה מלפני השבת (שאינו יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמת זרים, ולהשהותה אי אפשר) - וחולין בזמנו (אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו, שיכול למצוא להן אוכלים הרבה).

גמרא:

תניא: 'רבי אליעזר בר צדוק אומר: פעם אחת, שבת אבא כיבנה (נשתהה שם שבת אחת) וחל ארבעה עשר להיות בשבת, ובא זונין - ממונה של דבן גמליאל - ואמר: הגיע עת לבער את החמץ והלכתי אחר אבא וביערנו את החמץ.'

משנה:

ההולך (בארבעה עשר) לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו: אם יכול (שיש שהות ביום) לחזור ולבער ולחזור למצותו - יחזור ויבער, ואם לאו - מבטלו בלבד;
להציל (את ישראל הנרדפין) מן הנכרים ומן הנהר ומן הלסטים ומן הדליקה ומן המפולת - יבטל בלבד (ולא יחזור ואפילו יש שהות, דמדאורייתא סגי ליה בביטול בעלמא);
ולשבות שביתת הרשות (שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים לילך למחר שם לדבר הרשות) יחזור מיד; (אבל לקנות שביתת מצוה, כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה, היינו כהולך לשחוט את פסחו);
וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש (עמו בדרך, ונפסל ביצא: שמחיצת קדשים קלים = חומת ירושלים): אם עבר צופים (שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם) - שורפו במקומו (ולא הטריחוהו לחזור), ואם לאו - חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה; (כדאמרן ב'כל שעה' (לעיל כד, א) 'בְּקֶדֶשׁ לֹא תֵאָכַל' בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף (ויקרא ו, כג) - דבמקום אכילתו שריפתו).
ועד כמה הן חוזרין?
רבי מאיר אומר: זה וזה (חמץ דאמרן לעיל 'ונזכר שיש לו חמץ בביתו', ובשר קודש שעמו) - ככביצה (אבל בפחות גבי חמץ - יבטל בלבד, וגבי בשר קודש - שורפו במקומו);
רבי יהודה אומר: זה וזה בכזית;
וחכמים אומרים: בשר קדש בכזית, וחמץ ככביצה.

גמרא:

ורמינהו 'ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ולשבות שביתת הרשות - יחזור מיד'!
אמר רבי יוחנן: לא קשיא: הא רבי יהודה, הא רבי יוסי, דתניא: 'סעודת אירוסין - רשות, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: מצוה';
והשתא דאמר רב חסדא: 'מחלוקת בסעודה שניה, אבל בסעודה ראשונה דברי הכל מצוה' אפילו תימא הא והא רבי יהודה, ולא קשיא: הא בסעודה ראשונה הא בסעודה שניה (כך הוא דרך החתנים: לאחר סעודת אירוסין - חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו, וסועד שם)!

תניא: 'אמר רבי יהודה: אני לא שמעתי (שתהא מצוה) אלא סעודת אירוסין (לבדה), אבל לא (סעודת) סבלונות (דורונות כלים נאים); אמר לו רבי יוסי: אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות.'
תניא [תוספתא פסחים פ"ג ה"ב]: 'רבי שמעון אומר: כל סעודה שאינה של מצוה - אין תלמיד חכם ושאי להנות ממנה.'

כגון מאי?

אמר רבי יוחנן: כגון בת כהן לישראל (בת כהן צריכה להינשא לכהנים, ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל), ובת תלמיד חכם לעם הארץ;

דאמר רבי יוחנן: בת כהן לישראל אין זווגן עולה יפה (במזל טוב). מאי היא (מה עולה בידן)?
 אמר רב חסדא: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה (כדכתיב (ויקרא כב, יב) וּבֵת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִשׁ זָרָה וְסִמֶּיךָ לִיהָ (ויקרא כב, יג) וּבֵת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה וְזָרָה אֵין לָהּ);
 במתניתא תנא: 'קובצה' (בלא זמן) או קוברתו או מכיאתו לידי עניות.
 איני! והאמר רבי יוחנן: 'הרוצה שיתעשר - ידבק בזרעו של אהרן, כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן'?!
 לא קשיא: הא בתלמיד חכם, הא בעם הארץ (תלמיד חכם הוא שבח לו, אבל עם הארץ ואינו כהן - גנאי הוא לו לאהרן, ונענשים).
 רבי יהושע נסיב כהנתא; חלש, אמר: לא ניחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה דהוי ליה חתנא כי אנא!
 רב אידי בר אבין נסיב כהנתא, נפקו מיניה תרי בני סמיכי: רב ששת בריה דרב אידי ורבי יהושע בריה דרב אידי.
 אמר רב פפא: אי לא נסיבנא כהנתא - לא איעתרי.
 אמר רב כהנא: אי לא נסיבנא כהנתא - לא גלאי. (רב כהנא גלה מבבל לארץ ישראל, כדאמר ב'הגו'ל ומאכיל' (בבא קמא קיז, א))
 אמרו ליה: והא למקום תורה גלית?
 לא גלאי כדגלי אינשי (שאר תלמידים יוצאין מדעתן, ואני יצאתי על כרחי: מחמת מרדין ואימת מלכות).

אמר רבי יצחק: כל הנהנה מסעודת הרשות - לסוף גולה, שנאמר (עמוס ד, ו) [השֹׁכְבִים עַל מְטוֹת שָׁן וְסֹרְחִים עַל עֲרֻשׁוֹתָם] וְאֶכְלִים כָּרִים מִצֶּאֱזָן וְעֹגְלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק, וְכָתִיב (עמוס ד, ו) לָכֵן עֲתֶה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גְּלִים [וְסֹר מִזֶּחַ סְרוּחִים].

תנו רבנן: 'כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום - סוף מחריב את ביתו, ומאלמן את אשתו' (שמבקש לימודו ואי אפשר לו, וגולה למזונות, והרי אשתו באלמנות חיות), ומייתם את גוזליו (יתומין), ותלמודו משתכח ממנו (שאינו עסוק לחזור עליו), ומחלוקות רבות באות עליו (מחמת ששכח תלמודו, או הקפות שמקיף מחנונין לסעודותיו), ודבריו אינם נשמעים, ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו, וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות.
 מאי היא?
 אמר אביי: קרו ליה (לבנו) 'בר מחים תנוריי';
 רבא אמר: 'בר מרקיד בי כובי' (כדרך הליצנים, שמשחקין ומרקדין בחנויות להשקות בשכר);

רב פפא אמר: 'בר מלחין פינכי' (קערות);
 רב שמעיה אמר: 'בר מן רבע' (מקפל לבושו ורובץ וישן) ' (כך דרך המשתכרין: אינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו, אלא מקפל לבושו ותחתיו וישן). ('מך' - כמו 'בר חמרא מוך שקין וגני' (תענית דף ב, ב)).

תנו רבנן: 'לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, שאם מת או גולה - מובטח לו שבניו תלמידי חכמים, ואל ישא בת עם הארץ, שאם מת או גולה - בניו עמי הארץ.'

תנו רבנן: 'לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, וישא בתו לתלמיד חכם, משל לענבי הגפן בענבי הגפן: דבר נאה ומתקבל, ולא ישא בת עם הארץ, משל לענבי הגפן בענבי הסנה, דבר כעור

(פסחים מט, ב)
 ואינו מתקבל (לשומעים) '.

תנו רבנן: 'לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם; לא מצא בת תלמיד חכם - ישא בת גדולי הדור (אנשי מעשה וצדיקים); לא מצא בת גדולי הדור - ישא בת ראשי כנסיות; לא מצא בת ראשי כנסיות - ישא בת גבאי צדקה (שאינן ממניין אלא אם כן טובים ונאמנים); לא מצא בת גבאי צדקה - ישא בת מלמדי תינוקות, ולא ישא בת עמי הארץ מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ (שאינן זהירות במצות), ועל

בנותיהן הוא אומר (דברים כז, כא) אָרוּר שֶׁכֵּב עִם כָּל בְּהֵמָה [וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן] (שדומות לבהמה שאין להן לב להבין) .

תניא: 'רבי אומר: עם הארץ אסור לאכול בשר, שנאמר (ויקרא יא, מו) זֹאת תֹּרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף [וכל נפש החיה הרמשת במים וכל נפש השרצת על הארץ]: כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף.'

אמר רבי אלעזר: עם הארץ - מותר לנוחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת.

אמרו לו תלמידיו: רבי! אמור 'לשוחטו'!
אמר להן: זה טעון ברכה וזה אינו טעון ברכה.

אמר רבי אלעזר: עם הארץ - אסור להתלוות עמו בדרך, שנאמר (דברים ל, ב) [לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׂמְעַת בְּקִלּוֹ וּלְדַבָּקָה בּוֹ] כי הוא חֵיֶדֶק וְאֶרֶץ יִמִּיד [לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם]: על חיו לא חס (ללמוד תורה ולחיות), על חיי חבירו לא כל שכן (ויש לדאג שמא יהרגנו)!

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: עם הארץ - מותר לקורעו כדג (דתו לא חיי, כדאמרין בשחיתת חולין (כא, ב) 'קורעו כדג - מטמא באהל מיד ואף על גב שמתפרץ').

אמר רבי שמואל בר יצחק: ומגבו.

תניא: 'אמר רבי עקיבא: כשהייתי עם הארץ, אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור!

אמרו לו תלמידיו: רבי! אמור 'ככלב'!

אמר להן: זה נושך ושובר עצם, וזה נושך ואינו שובר עצם.'

תניא: 'היה רבי מאיר אומר: כל המשיא בתו לעם הארץ - כאילו כופתה ומניחה לפני ארי: מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים - אף עם הארץ מכה ובוועל ואין לו בושת פנים.'

תניא: 'רבי אליעזר אומר: אילמלא אנו צריכין להם למשא ומתן (למזונותיהן ולעזרתם) - היו הורגין אותנו.'

תנא רבי חייא: 'כל העוסק בתורה לפני עם הארץ - כאילו בועל ארוסתו בפניו (שמביישו), שנאמר (דברים לג, ד) תֹּרַה צְנָה לָנוּ מִשֶּׁה מוֹרֶשֶׁה [קְהֵלֶת יַעֲקֹב]: אל תקרי 'מורשה' אלא 'מאורסה' (לכל קהילות יעקב)';

גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם יותר משנאה ששונאין אומות העולם את ישראל, ונשותיהן יותר מהן.

תנא: שנה ופירש (תלמיד ששנה ופירש מן התורה וידע כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארץ וכמה הם שפלים בעיניהם) - (שונא) יותר מכולן.

תנו רבנן: 'ששה דברים נאמרו בעמי הארץ: אין מוסרין להן עדות (אין מזמנין אותו לשמוע דבר להעיד עליו), ואין מקבלין ממנו עדות, ואין

מגלין להן סוד (שום דבר סתר לפי שהולך רכיל ומגלה), ואין ממנין אותו אפוטרופוס על היתומים ואין ממנין אותו אפוטרופוס על קופה של צדקה (שחשוד על הגזל), ואין מתלוין עמהן בדרך; ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתו (המוצא אבידה חייב להכריז [הָשִׁיב תְּשִׁיבָם לְאֲחִיקָהּ] [דברים כב, א]), כדאמרין ב'אלו מציאות' (בבא מציעא כא, א), ועם הארץ לאו 'אחיק' הוא: דאינו עושה מעשה עמך) .

ותנא קמא?

זמנין דנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה, שנאמר (איוב כז, יז) יָכִין וְצָדִיק לְבָשׁ [וְכָסֶף נָקִי יַחֲלֹק] .

וכן מי שיצא [מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש: אם עבר צופים - שורפו במקומו, ואם לאו - חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה]:

למימרא דרבי מאיר סבר כביצה הוא דחשיב, ורבי יהודה סבר כזית נמי חשיב; ורמינהי: 'עד כמה הן מזמנין' (שלשה שאכלו כאחת דתנן [ברכות פ"ז

מ"א] חייבין לזמן ואין רשאים ליחלק) ? - עד כזית; ורבי יהודה אומר: עד כביצה'; אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה.

אביי אמר: לעולם לא תיפוך: התם בקראי פליגי, הכא בסברא פליגי:
התם בקראי פליגי: רבי מאיר סבר: [דברים ח'; וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֶּבֶה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ (מהאי קרא נפקא לן ברכת המזון בברכות (דף מח, ב)) 'וְאָכַלְתָּ' - זו אכילה; 'וְשָׂבַעְתָּ' - זו שתיה, ואכילה בכזית;
ורבי יהודה סבר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ - אכילה שיש בה שביעה, ואיזו זו? - בכביצה;
הכא בסברא פליגי: דרבי מאיר סבר: חזרתו כטומאתו (ומדרבנן היא, ואשיעור טומאתו אסמכוה, וטומאת אוכלין בכביצה): מה טומאתו בכביצה אף חזרתו בכביצה; ורבי יהודה סבר: חזרתו

(פסחים נ, א)

כאיסורו (כאיסורו של חמץ; ובשר קודש נמי משנפסל ביוצא אסור באכילה): מה איסורו בכזית - אף חזרתו בכזית.
תניא: 'רבי נתן אומר: זה וזה כשתי ביצים - ולא הודו לו חכמים.'

(זכריה יד, ו) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אֹר וְיָקָרוּת יִקְפְּאוּן וְקָפְאוּן? (אידי דאירי בירושלים ביציאות שעריה דקתני ז'כ'ן מ' ש'יצא מירושלים כו' - פתח בהא פרשתא, דבעינן למימר קמן שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים):
אמר רבי אלעזר: זה אור שיקר בעולם הזה (כשחמה מאירה בגבורתה ואורה גדול - אותו אור חשוב) - וקפוי לעולם הבא (ויקר שלה יהא קפוי וקל לעולם הבא; כל דבר קל קרי 'קפוי' = צף על המים; ויִצֵּף הַבְּרֶזֶל מתרגמינן 'וקפא פרזלא' (מלכים ב' ו, ו));
רבי יוחנן אמר: אלו נגעים ואהלות שיקריין הן בעולם הזה וקפויין הן לעולם הבא;
ורבי יהושע בן לוי אמר: אלו בני אדם שיקריין הן בעולם הזה (עשירים וחשובים ואינן טובים למקום) וקפויין הן לעולם הבא!
כי הא: דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד (גוע ופרחה רוחו); כי הדר - אמר ליה אבוא: מאי חזית?
אמר ליה: עולם הפוך ראיתי: עליונים למטה ותחתונים למעלה (אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קלים)!
אמר לו: בני! עולם ברור ראית; ואנן (תלמידי חכמים) היכי התם?
כי היכי דאיתו אנן הכא - הכי איתנינן התם; ושמעתי שהיו אומרים: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", ושמעתי שהיו אומרים "הרוגי מלכות - אין אדם יכול לעמוד במחיצתן" מאן נינהו?
אילימא רבי עקיבא וחביריו - 'משום הרוגי מלכות' ותו לא (לא היתה בהן מעלה אחרת שיחשבו עליה אלא זו בלבד)?
אלא הרוגי לוד (שני אחים היו, שמסרו עצמן על ישראל: שהודו על עצמן הריגת בת מלך שהיו מטילין אותה על כל ישראל).

(זכריה יד, ב) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל מַצְלוֹת הַסּוֹס קֶדֶשׁ לַה' [וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' פְּמִזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ]; מאי 'מצלות הסוס'?

אמר רבי יהושע בן לוי: עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל (גירסת רש"י: עד שעה שהסוס רץ ומציל: כשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום, ולשון 'מציל' - שצילו תחתיו: שכל שעות היום חמה נוטה לצדדין וצל האדם וצל הבהמה נוטה לצידו: כשחמה במזרח צל האדם למערב; אבל בחצי היום חמה עומדת באמצע הרקיע בראש כל האדם, וצל הסוס תחתיו; בפירוש רבי מכיר זצ"ל מצאתי);
רבי אלעזר אמר: כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו (כלומר: שתולין לסוס לנוי ולקשקש לשון [וב]מַצְלָתִים (ד"ה א"ג, ח) - יהיה קדש לה' (שיתנדבו ישראל נדבותיהן למקדש);
ורבי יוחנן אמר: כל ביזה שבוזזין ישראל (מן הנכרים) עד שעה שהסוס רץ ומציל (ביום אחד עד חצות) - יהיה קדש לה' (שיביאום נדבה למקדש).
בשלמא למאן דאמר כל ביזה שבוזזו ישראל - היינו דכתיב וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' פְּמִזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ (אף הסיירות יהיו של כסף ושל זהב שתהא שם ביזה רבה להקדש),
אלא למאן דאמר בהנך תרתי - מאי וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' (הא במצילות הסוס ליכא הקדש כולי האי)?

מילתא אחרייתי קאמר (ובשורה אחרת היא): דמתעתי (יתעשרו) ישראל ומתנדבי ומייתי.

בשלמא למאן דאמר ביזה, היינו דכתיב (זכריה יד, כא) [וְהָיָה כָּל סֵיר בִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה קִדָּשׁ לַה' צִבְאוֹת וּבָאוּ כָּל הַזִּבְחִים וְלִקְחוּ מֵהֶם וּבָשְׁלוּ בָהֶם] וְלֹא יִהְיֶה כִנְעָנִי עוֹד בְּבֵית ה' צִבְאוֹת [בְּיוֹם הַהוּא], אלא למאן דאמר הנך תרתי - מאי וְלֹא יִהְיֶה כִנְעָנִי (לא יהיו צדיכין גזברין לעשות סחורה בנכסי הקדש, לפי שיהא שם עושר גדול מן הביזה)?

אמר רבי ירמיה: אין 'כאן עני'.

וכנעני מנלן דאיכרי תגר?

דכתיב: (בראשית לח, ב) וַיֵּרָא שָׁם יְהוּדָה בֵּת אִישׁ כְּנַעֲנִי [וְשָׁמוּ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ]; מאי כְנַעֲנִי? אלימא כנעני ממש - אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק (שהשביע לאליעזר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני (בראשית כד, ג)), בא יצחק והזהיר את יעקב (לא תקח אשה מבנות כנען (שם כח, א)), ויהודה אזיל ונסיב? אלא אמר רבי שמעון בן לקיש: בת גברא תגרא, דכתיב: (הושע יב, ח) כְּנַעֲנָן בְּיָדוֹ מֵאֲזֵנֵי מִרְמָה [לְעֶשֶׂק אֹהֶב]; ואיבעית אימא מהכא: (ישעיהו כג, ח) [מִי יַעַץ זֹאת עַל צַר הַמַּעֲטִינָה] אֲשֶׁר סַחֲרֶיהָ שָׂרִים כְּנַעֲנִיָּה נִכְבְּדֵי אָרֶץ.

(זכריה יד, ט) וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשָׁמוֹ אֶחָד; אטו האידנא לאו אחד הוא?

אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא: העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב (שאין שם בשורה רעה).

ושמו אחד, מאי אחד? אטו האידנא לאו שמו אחד הוא?

אמר רב נחמן בר יצחק: לא כעולם הזה העולם הבא: העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא - כולו אחד נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י.

סבר רבא למדרשה בפירקא (קרייה דיו"ד ה"י: דארבע אותיות דרשיה, וטעמיה התלויים בו), אמר ליה ההוא סבא: לעלם כתיב (חסר וי"ו לשון העלמה) ! [שמות ג, טו: וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר]

רב אבינא רמי: כתיב (שמות ג, טו) זֶה שְׁמִי לְעֹלָם (בהעלמה; וכתיב וְזֶה זִכְרִי דמשמע קרייה ולא העלמה? לשון אחר: כיון דכתב זֶה שְׁמִי - פשיטא דְּזֶה זִכְרִי, היאך יקרא אלא בשמו)?

אמר הקב"ה (שני שמות לימדו שם הכתיבה ושם הקרייה): לא כשאני נכתב אני נקרא: נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא אני באל"ף דל"ת.

הדרן עלך אלו עוברין